

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2015

Dagmar Donátová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Vnímání identity romskou komunitou na Broumovsku

Diplomová práce

Autor: Dagmar Donátová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal Ph.D.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: **Dagmar Donátová**

Studijní program: N7507 - Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název závěrečné práce: **Vnímání identity romskou komunitou na Broumovsku**

Název závěrečné práce AJ: Identity as Perceived by Rom Community in Broumov

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je popsat míru identifikace Romů s většinovou českou společností. Dále zjistit, jak Romové vnímají emocionálně sami sebe v majoritní společnosti. Na základě teoretických a praktických zjištění najít optimální nástroje k integraci Romů do většinové společnosti.

Metoda: kvalitativní šetření prostřednictvím zúčastněného pozorování a strukturovaných rozhovorů.

Použité metody: zúčastněné pozorování, nestandardizované rozhovory, průzkumné dotazníkové šetření, obsahová analýza.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky

Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal Ph.D.

Konzultant:

Oponent: Mgr. Gabriela Caplová Hepnarová

Datum zadání závěrečné práce: 13. 9. 2012

Datum odevzdání závěrečné práce: 22. 6. 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, pod vedením PhDr. Josefa Kasala Ph.D., kterému tímto děkuji za cenné rady, připomínky a odborné vedení této práce.

Prohlašuji, že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu

V Hradci Králové dne 22. 6. 2015

Poděkování

Ráda bych poděkovala rovněž terénní pracovníci, Jarmile Šenkové, která mi poskytla cenné informace o romské komunitě.

Dále pak Kateřině Kroupové, vedoucí centra pro rodinu občanského sdružení Romodrom Broumov.

Anotace

Bc. Dagmar DONÁTOVÁ: *Vnímání identity romskou komunitou na Broumovsku*, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 63 s. Diplomová práce

Vnímání identity Romů je velmi frekventované téma. Často se s ním setkáváme v médiích, odborníci na lidská práva se jím také zabývají, ale můžeme se s ním setkat i v souvislosti s členstvím v Evropské unii. Úzce souvisí s problémem začleňování se romského etnika do stávající společnosti.

Práce je zaměřena na problematiku etnické identity Romů žijících na Broumovsku, a to z pohledu různých generací. Výzkumný vzorek tedy tvoří romské rodiny různých věkových kategorií. Jejím primárním tématem je subjektivní vnímání etnicity romskou komunitou v regionu Broumova. Podstatou diplomové práce je zjistit, zda obecně uváděná fakta v literatuře a dalších pramenech jsou totožná s výsledky výzkumného šetření. V teoretické části se věnuji odborným termínům, které jsou pro toto téma relevantní - etnická identita, etnicita, negativní a pozitivní složky romské identity atd.

Součástí práce je výzkumné šetření, jehož cílem je zjistit jak Romové subjektivně vnímají svoje postavení ve společnosti, vlastní identitu a meziskupinové vztahy mezi jednotlivými romskými komunitami. U generací středního věku je výzkumné šetření soustředěno na to, jak vnímají dobu před a po revoluci roku 1989. Výzkumné šetření je provedeno formou strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Otázky tvoří samostatné okruhy subjektivní kvalitativní části života jako je kultura, bydlení, oblékání, vzdělávání a zaměstnání.

Klíčová slova: Rom, romské etnikum, vnímání, zaměstnání, vzdělání, majoritní společnost, identita

Annotation

Bc. Dagmar DONÁTOVÁ: Identity as Perceived by Rom Community in Broumov, Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 63 p. Diploma Thesis

The perception of the Roma identity is very frequent topic that can be encountered in the media, it is also dealt with by human-rights experts, as well as it is put in connection with membership in the European Union and, last but not least, it is closely related to the problem of integrating the Roma into existing society.

The thesis is focused on the ethnic identity of Roma living in the Broumov, as perceived by various generations. The research sample thus consists of Roma families of various ages. Its central theme is the subjective self-perception of ethnicity by the Roma community in the Broumovsko region. The very gist of this thesis is to determine whether the general facts presented in the literature and other sources are identical to and match the results of the research. The theoretical part deals with the terminology relevant to the topic as an ethnic identity, ethnicity, negative and positive components of the Roma identity, etc.

The work includes a research which aims to look at how Roma subjectively perceive their position in the majority society and their own identity and intergroup relations between the Roma communities. When evaluating the middle-aged generation, a survey focuses on how they perceive the time-period before and after the Velvet revolution in 1989. The survey is conducted using structured interviews that consist of a set of open questions. Questions contain separate areas focusing on subjective aspects of quality of life, such as culture, housing, clothing, education and employment.

Key words: the Roma, Roma ethnic, perception, employment, education, majority society, identity

Úvod.....	10
1. Antropologický pohled na vznik a hierarchii ras.....	13
1.1. Antropologický pohled Johanna Friedricha Blumenbach	14
2. Historie romské minority	16
2.1. Původ romského etnika	16
2.2. Romové v českých zemích	16
2.3. Holocaust českých Romů	18
2.4. Osudy romské menšiny v období let 1945 – 1989	19
2.5. Romové po roce 1989.....	21
3. Specifika a charakteristika Romů	24
3.1. Kdo jsou Romové	24
3.2. Rozdělení Romů v České republice	24
3.3. Jazyk Romů	25
3.4. Romská kultura.....	26
3.5. Hudba	27
3.6. Výtvarné umění Romů	27
3.7. Literatura	28
3.8. Život Romů.....	28
3.9. Obživa Romů a tradiční romská řemesla.....	28
3.10. Bydlení	29
3.11. Stravování Romů	33
3.12. Oblékání Romů.....	33
3.13. Hodnoty Romů	34
3.14. Mezinárodní romské hnutí.....	34
4. Identita romské populace	40
4.1. Osobní identita.....	40
4.2. Národní identita	41
4.3. Pozitivní složky národní identity.....	42
4.4. Negativní složky romské identity	44
4.5. Skupiny, identita a minorit	44
5. Výzkumné šetření u reprezentativního vzorku Romů na Broumovsku	48
5.1. Výzkumný vzorek	49
5.1.1. Rodina Rykrova.....	49
5.1.2. Rodina Nováková	51
5.1.3. Rodina Fedáková.....	52
5.1.4. Rodina Sečkárova.....	53
5.1.5. Rodina Faltusova	54
5.1.6. Rodina Proňkova	54
5.1.7. Rodina Hovorkova	55
5.1.8. Rodina Kiššova.....	56
5.1.9. Rodina Sámalova.....	57
5.1.10. Rodina Čížkova	57
6. Analýza odpovědí respondentů dle jednotlivých otázek	59
6.1. Odpovědi respondentů v oblasti vzdělání.....	59
6.2. Odpovědi respondentů v oblasti zaměstnání	62
6.3. Odpovědi respondentů z oblasti bydlení	63
6.4. Odpovědi respondentů v oblasti oblékání	64
6.5. Odpovědi respondentů na téma děti	66

6.6. Odpovědi respondentů na téma tradice	67
7. Analýza odpovědí respondentů dle jednotlivých dotazovaných oblastí.....	69
Závěr	72
Použitá literatura	74
Seznam příloh	81

Úvod

K tématu diplomové práce „Vnímání identity romskou komunitou na Broumovsku“ mě přivedlo studium sociální pedagogiky na Univerzitě v Hradci Králové - obor sociální pedagogika - s tím, že jsem se již několik let s romským etnikem na Broumovsku setkávala, a to ve vztahu sousedském. Zpočátku, dá se říci, že již v prvním okamžiku, kdy jsem zjistila, že mými sousedy jsou Romové, nastalo dosti velké „zdešení“ a zároveň přišla na řadu úvaha o tom, jak zabezpečím svůj majetek, abych neměla problémy s postupným ztrácením věcí a vlastně s těmi všemi negativy, která na nás chrlí denně masová média. V této době jsem také byla zaměstnancem jedné státní organizace a někteří mí kolegové měli zkušenosti s romským etnikem, tedy šla jsem i za nimi pro radu. Výsledek byl následující - zpočátku jsem vše zabezpečovala tak, aby žádný z Romů – sousedů – neměl k mému majetku přístup. Postupem času jsem zjistila, že se nemusím obávat jakýchkoli problémů s nimi a za nějaké období se z nich stali přátelé. Samozřejmě v rámci určitých nepsaných pravidel, která by však měla být v majoritní společnosti nastolena také. Na základě mých zkušeností jsem se rozhodla napsat diplomovou práci na uvedené téma. Samozřejmě musím podotknout, že skupina Romů, se kterými se přátelím, patří spíše mezi Romy méně problémové.

Přínos pro společnost této diplomové práce spočívá v tom, že přiblíží myšlení, vnímání a možná také pocity romského etnika, čímž má navést majoritní společnost alespoň z nepatrné části k tomu, aby také ona se pokusila vnímat současné postavení Romů ve společnosti „očima romského etnika“ a tudíž být schopna jim pomoci v začleňování do současné společnosti.

Specifikem každé společnosti v průběhu jejího vývoje je to, že stále utváří a rozvíjí svoji kulturu, zvyky a obyčeje. Má své způsoby jednání a chování, které jsou pro ni směrodatné. Určuje své normy a hodnoty a vytváří si svůj právní řád, s nímž jsou spojené sankce a tresty za jeho porušování. Migrací obyvatel dochází k postupnému historickému prolínání jednotlivých kultur a tím i sbližování odlišných světů, avšak stejně tak dochází ke střetům a kompromisům mezi jejich členy, což je podmínkou k fungování všech těchto sbližujících se a stále prolínajících kultur a jejich členů. Nejinak je tomu u romského etnika.

Při hledání těchto kompromisů je třeba čerpat z historických pramenů vzniku jednotlivých kultur a v průběhu jejich vývoje zjišťovat hodnotové orientace, vazby mezi příslušníky a skupinami jednotlivých kultur. Dále pak sledování stávajících zvyků, norem a potřeb v souvislosti se studiem příslušné literatury zaměřené na akulturaci. V dalších oblastech je možné navrhovat určitou koncepci a změny, které povedou k bezproblémovému fungování dvou vedle sebe žijících kultur a k jejich možnému optimálnímu propojení. Celý proces je však dlouhodobý, náročný a poměrně choulostivý. Případná neznalost, popřípadě nedostatečná orientace v historickém vývoji jednotlivých kultur nebo nedostatečná orientace duchovní pak přispívá k vyhraněným střetům mezi příslušníky jednotlivých kultur, z čehož pramení další problémy, které mohou ohrožovat a oslabovat celou společnost.

Je tu také další možnost, která z takto získaných informací může vyplynout a zároveň příznivě ovlivnit další rozvoj vývoje vnímání romského etnika ve společnost, a to je včleňování se do kultury či osvojování základních atributů dané kultury. Jedná se například o přístup k práci, ke vzdělávání a k bydlení. Vzdělávací programy, které jsou aplikovány u majoritní společnosti, se neosvědčily pro romské spoluobčany. Proto je třeba hledat nové cesty v oblasti vzdělávání, které by umožňovaly rychlejší a nenásilné začleňování Romů do majoritní společnosti a zároveň docílit toho, aby byla identita vnímání Romů v majoritní společnosti pozitivní a tím se zlepšila také kvalita života romského etnika. Podíváme-li se na vzdělanost romského etnika v České republice, tak vysokoškolské vzdělání má asi jeden a půl procenta romské populace a středoškolské vzdělání má asi pět procent. Dalších pět až šest procent Romů ukončilo základní vzdělání v páté až šesté třídě a ostatní mají základní vzdělání ukončené zcela.

Významným hlediskem v oblasti vnímání identity romského etnika je bydlení. Vycházíme-li z jeho historického vývoje, tak Romové žili zcela odlišně od majoritní společnosti. Vedli kočovný život, bydleli v maringotkách, stanech tzv. zemnicích, popřípadě v chatrčích, tudíž jejich asimilace do majoritní společnosti byla i je náročná a dlouhodobá. Z historického pohledu vidíme, že jejich stereotypy a kořeny romské kultury jsou vybudovány na pevných základech a romské etnikum je jen velmi těžko schopno a ochotno přebírat vzorce chování majoritní společnosti. Zároveň si klademe otázku, zda je tento postup vůbec správný a optimální.

Cílem diplomové práce je zmapování různých pohledů na identitu Romů.

1. Antropologický pohled na vznik a hierarchii ras

Člověk je společenská bytost, která vytváří kulturu a kulturou je tvořena a je schopna předávat získané zkušenosti, můžeme tedy říci, že si vytváří určité kulturní vzorce chování a učení. Tyto schopnosti jsou součástí jeho genetické vybavenosti a jsou výsledkem jeho fylogenetického vývoje. Díky tomu jsme si vzájemně srozumitelní, a to nejen svým chováním, ale i verbálním vyjadřováním. Pro člověka jakékoliv kultury není problém se naučit specifickému chování. Tvoří takzvanou biogramatiku druhu, jedná se o schopnost lidského kulturního chování, bohatého na symbolické obsahy a složité tradice, zakotvené v genetickém fondu. Biogramatika jako základní prvek pravidel pro tvoření sociálních vazeb určuje jak, kdy a ke komu se jedinec má chovat. Vytváří pravidla pro tvoření sociálních vazeb.

Velmi podnětný, důležitý a často citovaný pohled na problematiku lidských rituálů přiblížil Erik Erikson, který předpokládá, že vývoj a fungování organismu ovlivňuje vedle genetického základu i sociální zkušenost. Jednotlivé kvality ega se utváří v konfrontaci s vnitřním plánem i různými požadavky okolí během psychosociálních krizí, které se v lidském životě objevují v závislosti na vývojovém stádiu. Každý vývojový stupeň charakterizuje jako takzvaný „ritualizační“.

Dnes je třeba rasy vnímat jako dynamické struktury, charakterizující určitý proces a nikoliv stvrdlý stav. Rasa je výsledek geografické izolace skupiny lidí, kteří sdílejí podobné fyzické vlastnosti.

Navrátil (24) kromě vědeckého pojetí zdůrazňuje i ideologické hledisko, které vychází z toho, že znalosti popsané fyzickou antropologií byly v dřívějších dobách mnohdy použity jako nevhodný základ řady teorií vyzdvihujících nerovnost mezi jednotlivými rasami. Tvrdí, že k tělesným znakům byly přiřazovány automaticky i znaky kulturní což zapříčiňovalo, že představa o pojmu je veřejností a některými sociálními pracovníky přijímáno jako určité odůvodnění omezování příležitostí příslušníků odlišujících se od většinové společnosti svými fyziologickými znaky.

V posledních letech se nezaobíraly tříděním ras pouze vědy jako je biologie a fyzická antropologie, ale nedílnou součástí výzkumu se stala i kulturní antropologie, interkulturní psychologie, sociologie a filozofie. Výzkum v těchto oblastech vychází

z psychologických a kulturních jevů a ne z anatomických klasifikačních kritérií. Interkulturní psychologie se například zabývá postoji, které lidi zaujímají ke studiu a celkově jejich hodnotovou orientací. Všimá si rozdílů mezi rasami dotýkajících se oblasti sociální přizpůsobivosti, pracovitosti, sebevědomí jedinců a samotnou konzumací zábavy. Rovněž se zabývá postoji, které lidé zaujímají ke studiu a celkově jejich hodnotovou orientací. Jednotlivé charakteristiky jsou dokládány řadou empirických výzkumů, které ve své knize „Interkulturní psychologie“ uvádí Jan Průcha. Vnímání ras ve filozofii a literární historii je vyvozeno ze vzorců chování, z jazykových a náboženských charakteristik (27; 28).

Pojem v rámci sociální práce v Evropě oplývá jistou problematičností. Zmíněná problematičnost vystupuje na povrch v podobě kritického postoje evropského obyvatelstva, jenž je způsoben jednak historickou zatížeností termínu, tak i jeho momentálním spojením s politickou propagandou extremistických a neofašistických skupin (24).

1.1. Antropologický pohled Johanna Friedricha Blumenbach

Německý přírodovědec Johann Friedrich Blumenbach se zabýval antropologií, zejména jejím etnickým pohledem, který studuje původ, tělesný vzhled a variabilitu morfologických a fyziologických znaků lidských plemen, různých skupin a antropologických typů. Blumenbach byl přesvědčen, že lidstvo tvoří jediný druh, který se dále dělí na různé lidské rasy, i když samotný pojem rasa poprvé použil francouzský lékař Francois Bernier již v roce 1684.

„V roce 1795 rozčlenil Blumenbach podle barvy pleti a geografického rozšíření rasy na pět základních skupin – kavkazskou (tj. obyvatelé Evropy a přilehlých oblastí), mongolskou (obyvatelé východní Asie včetně Číny a Japonska), etiopskou (původní obyvatelé Afriky), americkou (původní obyvatelé Nového světa) a malajskou (původní obyvatelé tichomořských ostrovů a australští domorodci).“ (13, s. 59). Vysvětluje vznik různých ras (hnědé a černé pleti) jako „degeneraci“ a jako odklon od ideální formy, jež existovala při stvoření prvních lidí. Neomezil třídění ras podle geografického teritoria, ale vtiskl taxonomii hierarchický charakter. Vrchol jeho rasové pyramidy tvoří kavkazská varianta, která se z estetického hlediska blíží

k původní ideální formě stvořené bohem a považuje ji za rasu původní. Nerozhoduje u něho pouze krása, ale bílá barva pleti, kterou považuje za původní. Na úplné dolní části své hierarchie mluví o mongolské a etiopské rase.

2. Historie romské minority

2.1. Původ romského etnika

Historie Romů je velmi složitá otázka. K nejstarším dějinám chybí písemné prameny, existují domněnky, které jsou postaveny na základě nepřímých údajů. Historici se spíše snažili soustředit na senzace, výstřednosti a zapomínali na to, co je normální a běžné.

Co víme, je to, že Romové mají pravlast v Indii a svědčí o tom podobnost některých jejich zvyků nebo jejich společenské uspořádání. (63).

Na otázku „Kdo jsou předkové Romů?“ nelze jednoznačně odpovědět. Přední znalkyně romského jazyka kultury Milena Hübschmannová říká v článku „Nejstarší Indové o civilizaci“, která vznikla asi 3000 let před naším letopočtem a zanikla přibližně 1500 let před naším letopočtem, byla nazývána civilizací protoindickou. Byla civilizací bohatou a vyspělou a měla svoje písmo, které dosud není rozluštno. Mezi tyto nejstarší obyvatele patří i Domové. Jméno Dom má na počátku cerebrální ‚d‘. V romštině se pod vlivem evropských jazyků, kde se cerebrální hlásky nevyskytují, změnilo většinou na ‚r‘. Tato změna proběhla i ve slově Dom > Rom.“ (63) Z toho můžeme usuzovat, že k předkům Romů patřili i tito obyvatelé, kteří žili v době protoindické civilizace. Romské dějiny jsou však na území Indie mnohonásobně delší, tak jako každý národ na světě prošli předkové Romů různými formami společenského bytí, podobně jako ostatní etnické skupiny.

2.2. Romové v českých zemích

Důvodem putování Romů z Indie nejsou moc známé, ale zřejmě šli za obživou. Jejich putování trvalo staletí. Pavel Říčan ve svém díle (18) píše, že víc jak 1000 let před naším letopočtem se Romové objevili v Egyptě, Malé Asii a do Evropy. Menší skupiny se zde objevili o sto let dříve.

Do českých zemí dorazily snad koncem 14. století. Za jistý lze pokládat až rok 1417, kdy naším územím prošla skupina, jejíž cesta byla poměrně podrobně zmapována i v ostatních zemích, jimiž procházela. V jejím čele stál "král" Sindel

a"vévodové" Panuel, Michal a Ondřej. V roce 1417 se tato více než třisetčlenná skupina vydala od Budína do Košic a dále pak přes Levice jižním Slovenskem do Bratislavy, kde se rozdělila. (61). V tomto období nezůstávali na jednom místě, ale neustále kočovali. Bylo to období, kdy tento život společnost tolerovala. V 16. Století došlo ke zvratu, Romové začali být obviňováni ze žhářství. Tedy v roce 1545 vydal císař Ferdinand I. mandát, díky kterému byli z českého území vypovídáni romští kočovníci.

Leopold I. dne 11. července 1697 prohlásil Romy za psance. Muže, kteří byli dopadeni, čekal trest smrti, ženám a dětem byly uříznuty uši a byli vymrskáni. V roce 1721 Karel VI. přikázal trestat romské muže oběšením, pokud byla romská žena opakovaně zadržena, tak byla setnuta mečem (25, s. 36).

Represi se snažila nahradit asimilací Marie Terezie zákonem z roku 1721. Tato asimilace ale znamenala pro Romy řadu omezení. Nesměli používat romský jazyk, museli se oblékat stejně jako ostatní lidé, ne jako Romové, nesměli mít svá romská jména, pracovali v zemědělství, plnili nevolnické a náboženské povinnosti. V každé vesnici měla být pokud možno jen jedna romská rodina (10, s. 18). V roce 1867 došlo k rakousko-uherskému vyrovnání. Byla vydána protiromská nařízení, celému etniku bylo určeno místo na okraji společnosti, ať už se jednalo o Romy kočovné, potulné nebo usedlé. V roce 1927 byl v Československu vydán Zákon o potulných cikánech. Jednalo se o legislativní úpravu řešení romské otázky. Ve sněmovně se při projednávání tohoto zákona rozhořela velká diskuse. Proti přijetí tohoto zákona se postavila hlavně opozice: „Nespokojujeme se tím, že jeden národ zbytky druhého drží od zrození až po smrt pod policajtským dohledem, víme přece, že ohromná většina utlačovaného národa je nevinna a nezodpovědná za činy své

antisociální menšiny, jejíž činy jsou odůvodněny nynějším společenským řádem. Nestrpíme, aby na zbytek kočovného národa byla kálena špína a aby byl do bezprávného stavu uvalen takovým způsobem, že všechna lidská práva, která přece i podle této ústavy patří každému člověku, byla mu odňata jen proto, že jeho příslušníci jsou tmavé pleti" (61). Tento zákon ukládal vedení evidence kočovných, ale také polousedlých Romů. Romové, kteří byli zapsáni do evidence, dostali

cikánskou legitimaci. Později ji dostali všichni Romové na území a v podstatě tak byli stigmatizováni.

2.3. Holocaust českých Romů

Na konci 30. let se zvýšil pohyb Romů. Do Československa utíkali Romové z německé říše a z Rakouska, které bylo okupované. Dne 30. listopadu 1939 nařídilo Romům protektorátní ministerstvo vnitřní trvalé usazení a zanechání kočování a potulování, termín pro usazení jim ministerstvo dalo maximálně dva měsíce. Ti co neuposlechli, byli zařazeni do kárných pracovních táborů, které se otevřeli v roce 1940, Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu, tyto byly přejmenovány na sběrné tábory (25). Dne 9. března 1942 bylo vydáno vládní nařízení k preventivnímu potírání zločinnosti a vztahovala se na asociály, mezi které patřili i Romové. Pro ně byli další tábory v Praze – Ruzyni, Brně a v Pardubicích. Dále do koncentračního tábora v Auschwitz bylo transportováno několik set Romů, kteří po příjezdu hned umírali. Dne 10. června 1942 byl vydán výnos o potírání tzv. cikánského zlořádu. Na základě tohoto bylo zaevidováno 6 500 lidí, kteří byli rozděleni na dvě skupiny – jedna byli Romové etničtí a neromští kočovníci, druhou skupinu tvořili lidé pracující, kteří měli trvalé bydliště. O tom, kolik Romů zůstalo na svobodě a kolik Romů nepřežilo pobyt v koncentračních táborech píše Nečas, Černá : „Ze 6 500 protektorátních Romů byla ponechána na svobodě pouze mizivá menšina 300 osob, zatímco všichni ostatní se stali objektem nelítostného soustředování v táborech nucené koncentrace. Tam byli romští vězňové ovšem větším dílem vyhlazeni. Jenom v cikánských táborech zahynulo přes 3 000 mužů, žen a dětí, z toho 326 vězňů v Letech, 207 vězňů v Hodoníně a více než 2 645 vězňů v Auschwitz-Birkenau. Neznámý počet příslušníků protektorátní romské populace zahynul také v Auschwitz, Buchenwaldu, Ravensbrücku a v dalších koncentračních táborech, kam byli transportováni jednak tzv. asociálové, jednak jako práceschopní vězňové z osvětivského cikánského tábora.“ Z koncentračních táborů se zpět vrátilo pouhých 583 bývalých romských vězňů.

2.4. Osudy romské menšiny v období let 1945 – 1989

Konec 2. světové války v květnu 1945 znamenal pro Romy velkou ztrátu romského obyvatelstva, která skončila svůj život v koncentračních táborech. Jednalo se o české a slovenské Romy a také německé Romy – Sinty. Přežilo tedy malé procento Romů z českých zemí a také část Olašských Romů, kteří před válkou kočovali a k tomuto způsobu života se opět vrátili. Do poválečného Československa byl příliv Slovenských Romů, které vedla k migraci situace na Slovensku „Slovenské poměry za války byly vůči Romům mnohem milosrdnější než české, ale i tak neobyčejně kruté“ (10, s. 25).

Omezení Romů na Slovensku spočívalo v tom, že nesměli vstupovat do veřejných podniků ani do obce (pouze ve vymezených dvou hodinách denně). Bydlení Romů bylo katastrofální a tak se pomalu začali přesouvat do českých zemí za lepším bydlením.

„Slovensko bylo po válce mnohem více zpustošeno a jeho hospodářská zaostalost byla horší než v českých zemích, proto zde pro Romy byly ještě obtížnější podmínky a celý „cigánský problém“ vyvstal jako mimořádně závažný akutní sociální problém, umocněný v oblastech se silnou koncentrací Romů – tedy hlavně na východním Slovensku“ (23, s. 9).

V letech 1945 – 1948 si Romové našli v českých zemích práci a ubytování a poté se za nimi stěhovali jejich rodiny. K legislativnímu posunu došlo na Slovensku v roce 1954, kdy vznikl Košický vládní program, došlo k zrovnoprávnění Romů s ostatními obyvateli – teoreticky nemělo dojít k jejich diskriminaci, ale ve skutečnosti tomu tak nebylo.

V letech 1950 – 1957 je velká role přisuzování Ministerstvu kultury, informací a osvěty, které se snaží řešit romskou otázku formou osvětové práce mezi Romy. Zapomíná se však na oblast sociální, ekonomickou a podmínky života romského obyvatelstva (23).

Velkým zlomem v životě Romů byl schválen zákon č. 74/1958 Sb. o trvalém usídlení kočujících osob, což znamenal ukončení kočovného způsobu života Romů.

Lidem, jichž se zákon týkal, měli poskytnout národní výbory pomoc při získání zaměstnání, ubytování, aby se stali řádnými pracujícími občany.

„V chladné noci, z 3. na 4. února 1959 přišli do romských rodin sčítací komisaři, vzbudili dospělé i děti a sepisovali přítomné. Ve které obci či městě té noci, toho dne byli tito Romové přítomni, ta obec je dostala „na starost“ jako „domovská obec“ a měla podle uvedeného zákona povinnost jim zařídit aspoň provizorní ubytování, práci pro muže a zařazení do školní výchovy pro děti, podle potřeby i lékařské ošetření. Kola od vozů byla násilně sundána a koně odvedeni na prodej. Tomu se Olašští Romové pochopitelně bránili nejvíce, vždyť kuň byl vždy jejich velký přítel a pomocník. Byla to razié, která násilně změnila jejich po staletí trvající způsob života a která zasáhla do osobní svobody těchto lidí“ (23, s. 198).

Snaha majoritní společnosti byla taková, aby se smýšlení Romů změnilo den ze dne, aby všichni Romové žili „civilizovaným“ životem tak, jako většinová společnost. Romské děti by měly chodit do školy a na své kulturní hodnoty by měli zapomenout a přijmout ty, které uznává majorita.

V šedesátých letech došlo k výraznému zlepšení situace v oblasti zaměstnání, bydlení, vznikají školy pro romské děti. „Mnohá materiální, zdravotnická a školská opatření byla tedy dobrá a přínosná, ale „převychovávat“ – měnit Romy celkově, aby se ve všem „přizpůsobili“ postupně ostatním, byl záměr zcela nesprávný – nerespektující jejich etnická specifika“ (23, s. 202). Usnesením vlády číslo 502/65 z roku 1965 bylo stanoveno rovnoměrné rozmístění Romů, hlavně rodiny ze Slovenska, byly přesunuty do různých Českých a Moravských měst. Jednalo se o nucené přestěhování (23).

A k čemu tato násilná asimilace vede u Romů? „U Romů samotných dochází pak k postupné ztrátě dosavadních tradičních životních hodnot a jistot, aniž jsou nahrazovány hodnotami novými. Dochází u nich mnohdy ke ztrátě pocitu své romské sounáležitosti a identifikování se s ní, protože jsou stále přesvědčováni, že se mají „vyrovnat“ s ostatními a svého romství se zbavit“ (23, s. 204). Významným mezníkem v historii Romů byl rok 1969, kdy byl ustanoven Svaz Cikánů – Romů v Česku i na Slovensku. Svazy založili osobnosti, jako byl Ing. Miroslav Holomek nebo MUDr. Ján Cibula. V Česku měl tento svaz 8500 členů, měl vlastní program,

stanovy. Zaměření bylo jak na vzdělání, tak na oblast ekonomickou. Podařilo se vytvořit pracovní místa pro mnoho romských občanů.

Úspěch byl také v tom, že se v roce 1971 zúčastnili prvního kongresu Světové romské unie v Londýně. Tato účast jim dala možnost se podílet i na jejich budoucnosti. Snad poprvé v dějinách Romové mohli prosazovat vlastní národní svébytnost a kulturu. Rok 1973 byl pro Svaz v Česku a později na Slovensku rokem zrušení tohoto seskupení. Důvodem byla snaha Romů o přiznání statusu romské národnosti.

To ale odmítala Komunistická strana Českoslovenka, a tak byl Svaz v roce 1973 bez udání skutečných důvodů násilně zrušen (23, s. 205-209). V letech 1974 a 1989 se mění koncepce asimilace v koncepci integrace (na Slovensku mluvíme o akulturaci). V letech 1974 – 1989 se postupně mění přístup k Romům, koncepce asimilace byla nahrazena koncepcí integrace (na Slovensku se jednalo o koncepci akulturace). Koncepce integrace byla zavedena již v usnesení vlády ČSR č. 279/1970, později se objevila v usnesení č.21/1976. Jak byla vymezena tato integrace, píše Davidová (23, s. 210): „Společenskou integrací rozumíme překonání historicky podmíněné zaostalosti cikánských občanů a jejich včlenění do socialistické společnosti“. Řešení problémů minority vidí společnost ve splnutí menšiny s většinou. Aby tato vize byla splněna, došlo k zamezení veškeré kulturní aktivity Romů. Došlo tak k omezení možnosti jazykového projevu, kulturním zvyklostem, ale i přetržení rodinných pout. Dochází zde spíše ve vztahu s většinovou společností k dezintegraci (23, s. 213).

Až v roce 1989 byla jejich etnická specifikace s názvem Romové, mohli používat svůj jazyk a vytvářet a prohlubovat svou národní kulturu.

2.5. Romové po roce 1989

Významným obdobím pro Romy byl rok 1989, kdy se přidali na stranu Občanského fóra. V roce 1990 se sešel ustavující sjezd Romské občanské iniciativy s předsedou JUDr. Emilem Ščukou, kdy „Svým programovým prohlášením chce Romská občanská iniciativa vyjádřit svoji vůli hájit životní zájmy všech Romů v Československu, jejich rovnocenné postavení ve společnosti, dodržování občanských

práv i povinností. Romové se nechtějí oddělovat od ostatních občanů tohoto státu, nechtějí žádné své území a naopak si přejí začlenit se mezi městské a venkovské obyvatelstvo tak, aby byli rovnoprávní, a aby i oni byli platnými občany, prospěšnými své obci či městu, kde žijí, což není vůbec v rozporu s nároky na uznání etnické a národnostní svébytnosti“ (23, s. 221).

Na to navazuje v roce 1990 ve Varšavě IV. Světový kongres Romů, kde se Romská občanská iniciativa a Českoslovenští Romové stali členy Mezinárodní romské unie.

Během tohoto roku vznikají různá romská sdružení a svazy, jejich výsledky jsou pozitivní a lze zde uvést například:

- vznik Muzea romské kultury
- vznik katedry romské kultury na Pedagogické fakultě v Nitře
- výuky ***romistiky*** a romského jazyka na vysokých školách
- vydávání romského tisku
- vznik romského divadla v Košicích,
- vznik hudební školy a konzervatoře pro romské děti
- účast na romistických konferencích (23, s. 226 -227)

Romská hnutí se však začala od r. 1991 pomalu rozpadat a vzhledem ke vznikajícím rozporům nezbývalo již sil na řešení problémů Romů. Na Slovensku byl proveden významný krok, Romové byli dne 9. dubna 1991 uznáni za národnost. Což jim zaručovalo „právo na výchovu a vzdělávání, tisk a informace ve svém, tj. romském jazyku, právo využívání svého jazyka v úředním styku, právo na rozvoj vlastní romské kultury, právo sdružovat se v etnických sdruženích a právo účasti na řešení otázek, týkajících se Romů“ (23, s. 223). Některá z těchto práv však nebyla respektována. Před rozdělením Československé federativní republiky vznikl zákon České národní rady č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Dopad na romské etnikum byl velmi rozsáhlý. Romové žijící v českých zemích se stali slovenskými občany dříve, než si uvědomili co je třeba pro české občanství udělat. Pro získání českého občanství byla podmínka pětileté beztrestnosti. Takto postižení Romové byli zbavení práva na zaměstnání, ubytování, přídavky na děti, důchody a sociální dávky v podpoře při nezaměstnanosti.

Byla zpracována tzv. Bratinkova zpráva o situaci romské menšiny, jednalo se spíše o popis než bez uvedení řešení či nějaké vize. Vláda 30. září 1998 přijala zprávu o plnění úkolů, které byly součástí Usnesení vlády č. 686 ze dne 27. října 1997 tzv. Bratnikovy zprávy.

3. Specifika a charakteristika Romů

3.1. Kdo jsou Romové

Označení Romové je také „souhrnný název pro příslušníky národnostní menšiny, kteří se k tomuto označení hlásí“ (22). Romové jsou specifickou skupinou žijící na všech pěti světadílech, ačkoliv nejvíce jich žije v Evropě. Celkem můžeme počet Romů odhadovat asi na deset až patnáct milionů (23, s. 15).

V Evropě žijí Romové s označením Sinti či Sintové, jsou zde také menší skupiny nazývané se Nanušové žijící hlavně ve francouzsky mluvících zemích. Na území Španělska, Andalusie a jižní Francie žijí Romové, kteří jsou nazýváni Gitanos. Zvláštní skupinou jsou Romové Olašští. Dělí se dále na podskupiny Kalderate (kotláři), Bojášové, Čurare (nožíři), Lovare (handlíři s koňmi), Mačvajové (žijící hlavně ve Spojených státech, Kanadě a Srbsku (23, s. 35).

3.2. Rozdělení Romů v České republice

Velký vliv na složení Romů v České republice měla 2. světová válka. Vzhledem k tomu, že v bývalém Československu zahynulo v průběhu druhé světové války kolem 500 000 romských obyvatel, došlo k výrazné migraci Romů do poválečné republiky. Méně početné skupiny byly české a německé, dále se přistěhovali Romové maďarské a olašské a největší skupinu tvořili Romové ze Slovenska, kteří k nám přišli po skončení druhé světové války. Olašští Romové si stále zachovávají svůj jazyk, tradiční kulturu, zákony i způsob života. V současné době v České republice žije 200 až 300 tisíc Romů.

Každá z těchto subetnických skupin (slovenských, maďarských, olašských, českých a německých Romů) se dále dělí na různé další podskupiny:

1. Dělí se na žuže Roma a na degeša Roma. Takto se Romové dělí podle toho, zda uznávají a dodržují tradice a daná pravidla. První jmenovaní jsou Romové „čistí“, druhí jmenovaní jsou Romové „špinaví“. Každá skupina považuje za špinavého Roma někoho jiného. Takovým špinavým Romem může být například Rom, který konzumuje ohříváné jídlo.

2. Dalšími podskupinami mohou být rodové podskupiny, lokální či profesní. Z profesních podskupin mívali nejlepší společenský status hudebníci.
3. Dále se dělí na městské Romy a vesnické Romy.
4. Dělí se i podle bohatství na Romy chudé a bohaté.
5. Dle stupně integrace či asimilace se dělí na Romy integrované nebo neintegrované, případně na Romy asimilované či neasimilované.
6. Mohou se dělit také na vzdělané a nevzdělané a ještě dle dalších různých kritérií. (63)

3.3. Jazyk Romů

Romština patří do skupiny jazyků novoindických. Do nedávna patřil mezi jazyky nespisovné. Slova tohoto jazyka jsou přejata z různých zemí při cestě z Indie.

Romština v České a také Slovenské republice je používána v těchto dialektech:

- východoslovenský dialekt – tento dialekt je nejvíce používáný
- západoslovenský dialekt
- středoslovenský dialekt
- maďarský dialekt
- dialekt Romů českých a moravských – dnes už není moc slyšet
- dialekt rumunských Romů
- dialekt Romů olašských – ve své původní podobě se zachoval dodnes, tito Romové si svůj jazyk chrání
- dialekt Sintů – taktéž se zachoval v původní podobě, mohou jím mluvit Sintové všude ve světě, protože se tímto dialektem mezi sebou domluví (23, s. 18 – 19).

Romština má svá specifika jako je například měkké ‚l‘, dále hlásku ‚dž‘, nemá hlásku ‚ř‘ a některá nářečí neznají hlásku ‚au‘ a ‚ou‘.

Romština se liší i melodicky. Má osm pádů a navíc má ablativ rody má střední a mužský a mnoho dalších odlišností od českého jazyka.

V posledních letech se také stává trendem to, že někteří Romové se vzdávají své romštiny s cílem zbavit se i svého romství. Naštěstí je tu velká snaha mnohých romských vzdělavců, kteří usilují o zdokonalení romského jazyka, hledají nové pojmy, které romštině chyběly a snaží se zabránit míšení romštiny s jazyky jiných zemí (10, s. 41 – 43).

3.4. Romská kultura

Obdivuhodné je u romské společnosti to, že i přes veškeré úsilí městské společnosti vynakládající na asimilaci cizinců, si udrželi stále svou tradiční kulturu a sociální strukturu. „V amerických a evropských městech, kde tolik etnických skupin usilovalo o sociální a materiální výhody plynoucí z asimilace, cikáni odolali veškerým pokušením, aby se v lokalitách, kde pobývají, zapojili do soupeření o vzdělání, práci či dobrou pověst.“ (26, s. 50). Cikáni stále mluví svým jazykem, zachovali neporušenou ekonomii patrimonální korporované rodiny a sociální strukturu založeno a endogamii. Nevytvořili užší vztah ke svým hostitelským kulturám. Ve většině společností byli jako obchodníci, potulní řemeslníci, kočovní artisté a přátelští podvodníci. Tento aspekt je popsán, co se týká venkovských podmínek zemědělských oblastí střední a východní Evropy, jimiž cikáni procházeli. Naopak ve městech jsou cikány knížaty lumpen-proletariátu.

„Obecně teorii a existenci „kultury chudoby“, která by tvořila základ sociální organizace společnosti deklasovaných městských obyvatel, nepodporujeme. Rozmanité skupiny se přizpůsobují chudobě celou řadou adaptivních strategií a světonázorů a žádná z těchto skupin si necení chudoby jen pro ni samotnou ani z ní nečiní žádoucí stav, který by si jejich členové přáli pro své děti“ (26, s. 51). Cikáni patří mezi vzácnou skupinu, která dovedla nejen přežít v těžkých podmínkách, ale i prosperovat. Cikánský světonázor vyzdvihuje hodnotu osobního a skupinového přežití nade vše ostatní.

„Mezi neustále se opakující názory cikánů patří:

1. okolní společnosti je zkažená a vykořisťovatelská a proto by měla být na oplátku vykořisťována kdykoli to jen bude možné;
2. statkové ambice a nároky členů skupiny i outsiderů by měly být mařeny a eliminovány; poctivost a slušnost jsou neudržitelné a důvěra by se měla zakládat na důkladné znalosti osobních biografí;
3. oddanost a věrnost cikánské rodině musejí být zachovány za všech okolností, protože solidarita je pro přežití zcela nezbytná.“ (26, s. 51)

Formy vyjádření a vzory jednání jsou odlišné v návaznosti na jednotlivé cikánské podskupiny a urbánní prostředky.

3.5. Hudba

Největším bohatstvím Romů je hudba, vyjadřují hudbou celou svoji duši, problémy, žal, cit a radost. Olašští Romové si stále uchovávají svoji hudební kulturu v původní podobě. U ostatních romských „komunit“ je obvykle hudba ovlivněna místem, kde žijí.

Písň Romů lze rozdělit do dvou skupin, a to

1. volně rytmičované táhlé písň, které lze dělit na:
 - epické zpěvy (balady)
 - lyrické písň (sociální a milostné) – vyjadřují pocity, vztahy, osudy a postavení Romů
 - lyrickoepické rodinné písň – vypovídají o rodině a událostech v ní
2. taneční písň a popěvky
 - písň tohoto typu se zaměřují hlavně na melodii; oblíbené jsou čardáše a rytmické taneční popěvky usedlých Romů, anebo taneční písň olašských Romů (25).

3.6. Výtvarné umění Romů

Výtvarné umění je pro Romy něco nového, tudíž nenajdeme mezi Romy výtvarných profesionálů. Jedním je například Rudolf Dzurko. Druhou skupinou jsou

ti, kteří malováním vyplňují svůj volný čas. Některá z těchto děl můžeme najít v Muzeu romské kultury v Brně (25).

3.7. Literatura

V letech 1969 a 1973 dochází ke zrodu romské literatury, kdy po ustanovení Svazu Cikánů-Romů začal tento Svaz vydávat vlastní zpravodaj a zároveň jsou vydána první pravidla romského pravopisu. Publikovat v těchto letech začali např. Tera Fabiánová, Andrej Giňa, František Demeter, Ilona Lacková. K rozkvětu romské literatury dochází až po „Sametové revoluci“, kdy vycházejí publikace od Margity Reiznerové, Gejzy Demetera, Štefana Červeňáka a dalších. Obsah těchto děl je naprosto upřímný a vyjadřují v nich to, co je tíží. Velmi oblíbené jsou romské pohádky, které jsou buď dlouhé s hrdinskými příběhy, anebo jsou zde ty, které jsou krátké a humorné. Pohádky tvořily výplň volného času, duševní relaxaci, upevňovaly morální hodnotu a skupinovou soudržnost.

V romské literatuře se setkáváme s lidovou poezií, vyprávěním, hádankami, pořekadly (25).

3.8. Život Romů

Do první skupiny patří materiální kultura životního způsobu, kam zařazujeme způsob obživy, bydlení, stravování, odívání.

Druhou skupinu tvoří duchovní kultura, což jsou rodinné, společenské a skupinové vztahy, víra a změny v hodnotách Romů (23, s. 47).

3.9. Obživa Romů a tradiční romská řemesla

Profese, které Romové vykonávali, byly hlavně ty, které se naučili v Indii. Mimo jejich hudební schopnosti byli schopni vykonávat některá řemesla. Avšak v první polovině 20. století dochází k nárůstu průmyslové výroby a tím ústupu některých řemesel.

Postupem času docházelo k úpadku řemeslné činnosti Romů, protože nebyla potřeba a v dnešní době není zájem.

Mezi tradiční romská řemesla patřilo kotlářství, kovářství, řetězářství, košíkářství, výroba košťat – i dnes toto řemeslo přetrvává. Dále Romové vyráběli hudební nástroje, věštili z ruky, hádali z karet. Věštěním z ruky a hádáním z karet se věnovaly hlavně olašské ženy.

3.10. Bydlení

Tradiční způsob bydlení je třeba odlišit u Romů olašských a Romů usedlých.

Olašští Romové bydleli původem v jednoduchých přístřeších tvořených přenosnými stany nebo obytnými vozy. Která kryla větve, které byly rozprostřeny nad hlavním vozem. Postupem času se jejich hlavním obydlím staly maringotky se základním vybavením (postele, židle, lavice, kamna, která sloužila k vaření). Maringotky byly barevně vymalovány jejich typickými vzory. Vozy u nás zmizely v roce 1959, kdy zákonem bylo stanoveno trvalé usídlení kočujících osob.

Romové usedlí, žili v osadách, a to buď v městských cikánských čtvrtích, které byly na okraji měst, anebo mimo zastavěnou část vesnic a menších měst ve vzdálenosti asi jednoho kilometru. Zastavěné oblasti mají tyto typy obydlí – zemnice, podzemnice, koliby, dvouprostorový dům a víceprostorový dům. Zemnice je vyhrabána do svahu ve tvaru obdélníku. Davidová (23, s. 67) definuje cikánské osady jako „každé seskupení domků, kde bydlí pohromadě alespoň několik romských rodin, obvykle izolovaných od života ostatního obyvatelstva v obci“.

Tyto osady obvykle neměly sociální vybavení, elektrický proud, pitnou vodu a přístupovou cestu. V přední části byla zaražena větev vidlicového tvaru, na ní byla opřena vodorovně další větev a postranně byly další větve. Celý prostor mimo vstupního byl pokryt proutím a drny. Vchod byl tvořen dveřmi nebo zavěšenou plachtou.

Polozemnice se odlišovala tím, že střecha byla na dřevěné, zděné nebo kamenné zídce. Chodilo se do ní po schodech, protože byla pod úrovní země.

Koliba byla nejvíce rozšířená a byla postavena ze dřeva, kamene nebo nepálených cihel, které byly vyráběny z bláta a slámy. Střechu tvořily obvykle

plechy, okna se nedala otvírat a rozměr byl obvykle 2 x 3 metry. Výška stěn byla 2 metry. Zajímavé bylo, že byly výtvarně zdobeny.

Dvouprostorové domy měly dvě místnosti – prostory, a to kuchyň a jizbu. Sice byly větší, ale obývalo je více lidí, takže byly převážně venku a venku se i vařilo.

Další typem jsou domy víceprostorové, které se staví v posledních desetiletích. Domy stavěli zedníci, měly základy, používalo se dřevo, cihly a tvárnice. Mají velká okna se střechou s klasickou krytinou (23).

Ve stávající době Romové žijí v bytech nižší kategorie. Vzhledem k jejich soudržnosti v těchto bytech žije velký počet Romů. Velký problém v současnosti je v tom, že Romové ničí svá obydlí. Říčan (10, s. 37) vysvětluje tento stav následovně: „Romové odmítají – vědomě a snad ještě více nevědomě – gádžovská obydlí jednak proto, že je nutí měnit své zvyky, jednak proto, že to jsou právě obydlí gádžovská, tedy obydlí nemilovaných pánů. Jejich vandalství je projevem hořkosti, vzdoru, zoufalství schopného zničit nejen svůj majetek, ale i sebe sama“.

V roce 1927 byl vydán zákon č. 117/1927 o potulných cikánech, který byl nepřátelsky a rasisticky zaměřen proti všem cikánům a fakticky legalizoval jejich pronásledování. Nezabránil však dále cikánům vést jejich kočovný život, a to až do roku 1958.

Zmiňovaný zákon vydaný v roce 1958 pod číslem 74/1958 o trvalém usídlení kočujících osob předpokládal pomoc všem potulným osobám; ukládal tedy povinnost tehdejšími národními výborům, aby pomáhaly opatřit vhodná zaměstnání, trvalé usídlení a aby zabezpečily výchovu směřující k řádnému občanství všem, kteří žijí kočovným životem. Zákon zároveň stanovoval sankce za neposkytnutí takové pomoci. Platností zákona došlo k předběžnému soupisu cikánských osob, který byl prováděn skrze Krajskou správu veřejné bezpečnosti. V seznamu byly rozlišeny osoby na kočující a polokočující s přihlédnutím k věkové skladbě. Výsledky soupisu jsou znázorněny v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Evidence kočujících Romů na území České republiky (9, s. 67)

KS VB	Kočující	Polokočující	Celkem
MS Praha	2	369	371
KS Praha	202	1172	1374
Liberec	28	993	1021
Ústí nad Labem	340	6657	3840
Karlovy Vary	68	4196	4264
Plzeň	54	47	101
Pardubice	-	508	508
Jihlava	35	350	385
České Budějovice	83	526	609
Hradec Králové	66	147	213
Gottwaldov	-	537	537
Brno	31	208	239
Olomouc	56	263	319
Ostrava	106	175	281
České země	1071	16148	17219
ČSR celkem	1686	42672	46016

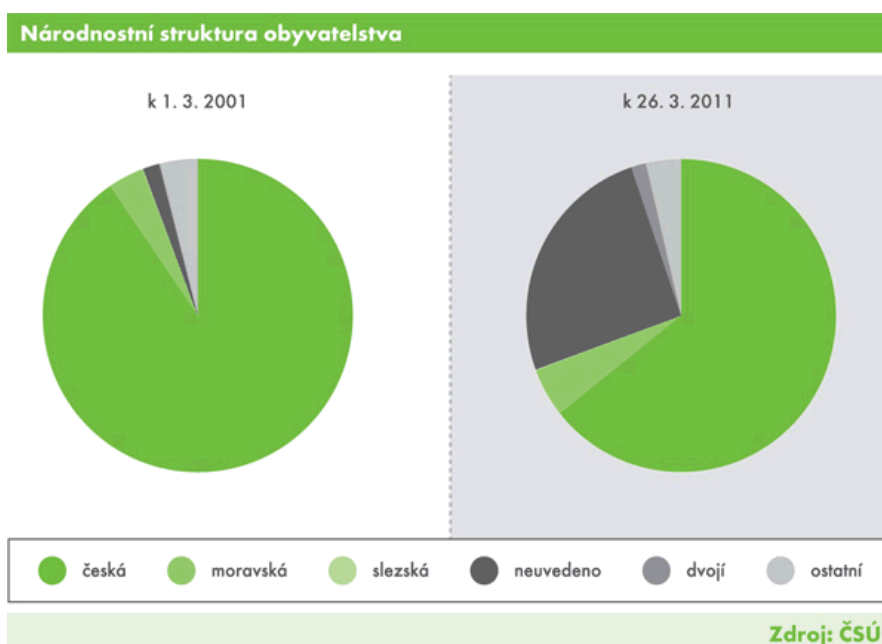
Zajímavé bylo, že v roce 1991 při sčítání lidu se přihlásilo k romské národnosti pouze 32 903 osob, přestože odhad romského obyvatelstva byl 200 až 300 tisíc osob. Většina uvedla národnost jinou než romskou, a to převážně českou. Hlavním důvodem většiny z nich byla obava z diskriminace nejen fyzické, ale také společenské. V tabulce můžeme dále vidět to, jak poklesl počet romského obyvatelstva v následujících letech při sčítání lidu. Zároveň můžeme vidět, jaký byl vzrůst počtu těch, kteří neuvedli svůj národnostní původ.

Tabulka č. 2: Obyvatelstvo podle národnosti v letech 1961 – 2011 (53)

Obyvatelstvo podle národnosti									
Datum sčítání	Obyvatelstvo celkem	z toho národnost							
		česká	moravská	slezská	slovenská	polská	německá	romská	neuveďeno
1. 3. 1961	9 571 531	9 023 501	.	.	275 997	66 540	134 143	.	10 095
1. 12. 1970	9 807 697	9 270 617	.	.	320 998	64 074	80 903	.	9 947
1. 11. 1980	10 291 927	9 733 925	.	.	359 370	66 123	58 211	.	21 036
3. 3. 1991	10 302 215	8 363 768	1 362 313	44 446	314 877	59 383	48 556	32 903	22 017
1. 3. 2001	10 230 060	9 249 777	380 474	10 878	193 190	51 968	39 106	11 746	172 827
26. 3. 2011	10 436 560	6 711 624	521 801	12 214	147 152	39 096	18 658	5 135	2 642 666

Zdroj: ČSÚ

Graf č. 1: Národnostní struktura obyvatelstva (53)

Po roce 1993 se zdvojnásobila liberalizací trhu práce nezaměstnanost Romů – podle výzkumu Akademie věd. Velká část Romů byla vyřazena z pracovních pozic z důvodu nedostatečné kvalifikace a úřady práce nebyly schopny jim zajistit práci, jelikož nesplňovali podmínky pro získávání statutu zájemce o zaměstnání. Jedním z důvodů bylo to, že nabídka pracovního místa nebyla v místě jejich bydliště.

V roce 1999 byl schválen zákon č. 193/1999 Sb. o státním občanství některých bývalých československých státních občanů a tisíce Romů se tak stali bezdomovci. Jednalo se hlavně o Romy, kteří přišli do Čech ze Slovenska a pobývali zde u svých

příbuzných. Svoboda v roce 1989 přinesla mimo výrazného ekonomického propadu také výrazný růst násilí a další rasové nesnášenlivosti vůči romské minoritě.

3.11. Stravování Romů

Bohatší handlíři s koňmi, kotláři a další řemeslníci a obchodníci z řad Olašských Romů a Sintů vydělali při svém kočování peníze a mohli za ně koupit stravu. Ostatní si obstarávali stravu krádežemi nebo jim jídlo někdo daroval. Hlavním jídlem Romů byli slepice a pochoutkou ježci. Byli však i Romové, kteří konzumovali maso uhynulých zvířat, maso z koní anebo ze psů. S touto skupinou bylo mezi Romy pohrdáno. Po období války ženy z osad nebyly zvyklé jídlo připravovat pravidelně, ale pouze tehdy, pokud byli velmi hladoví. Základními potravinami byly maso, mouka, sádlo, sůl, které byly koupeny, nebo je vyžebrali anebo je dostali za nějakou práci. Základní potraviny tak tvořily brambory, zelí, kukuřice a zelenina. Tyto potraviny kradli na polích. Slavnostním jídlem byly hulki, což byly listy zelí naplněné masem, anebo střeva naplněná bramborami nebo pomletým masem. Pekli také speciální pečivo pod názvem „pišot“. Romové nakupují hlavně ve dnech výplat, dnes sociálních dávek, kdy konzumují jídla více, v dalších dnech, kdy peněz mají méně, konzumují menší množství stravy (25).

3.12. Oblékání Romů

Nejtypičtější a nejcharakterističtější je oděv Olašských Romů a Romek, kdy jejich oděv tvořili prvky jako nabíraná sukně s délkou po kotníky, v pase zavázána šňůrkou, později nabraná do gumy. Měla kapsy, do kterých si dávaly karty, peníze, ale i ukradené slepice. Blůzka měla dlouhé rukávy, nabraná do obruby s výrazně barevným vzorováním. Zástěru nosily pouze ženy, ne dívky. Důležité byly doplňky jako náušnice a zlaté prsteny. Ženy měly dlouhé vlasy zdobené květinou, stužkami nebo různými sponkami.

Muži do 60. let nosily košile výrazných barev a vzorů s dlouhými nabíranými rukávy a stojacím límečkem. K obleku nechyběla vesta a šátek kolem krku a na hlavě široký černý klobouk. Usedlí Romové dnes již nenosí tolik výrazných doplňků jako

je zlato, avšak olašští Romové zlato stále považují za symbol zámožnosti a proto jej stále nosí.

Na Slovensku se ještě u starší generace můžeme potkat s Romy v tradičních oděvech. Mladší Romové již přebírají způsoby oblékání od majoritní společnosti (23, s. 88 – 93).

3.13. Hodnoty Romů

Jak již bylo uvedeno v části o rodině Romů, rodina byla vždy na prvním místě v žebříčku hodnot Romů. V současné době však dochází k oslabování rodiny. Vedle rodiny je důležité pro Romy také zdraví. Na třetí příčku je kladena hodnota potřeby osobní svobody dále rovnoprávnosti, vzdělání a náboženství. Materiální hodnoty typu peníze, bydlení a sociální jistoty jsou řazeny až na čtvrté místo. Z dalších uznávaných hodnot Romů je získání úcty, ale i fyzická síla, touha vynikat a pohostinnost, ale také hudba a tanec.

3.14. Mezinárodní romské hnutí

Mezinárodní romské hnutí bývá definováno jako nadnárodní cílené snažení Romů a jejich sympatizantů upozornit na sociálně-ekonomické vyloučení, diskriminaci a porušování lidských práv Romů. Bývá dáváno do souvislosti se snahami o uznání romského národa. „Analýza strategií hnutí se soustřeďuje na čtyři základní proudy, které se později staly nedílnou součástí mezinárodního romského hnutí:

1. na snahu o mezinárodní uznání vlastní definice Romů jako etnicky homogenní a politicky jednotné skupiny (národ, neteritoriální národ)
2. snahu o ustavení politické reprezentace na národní a evropské úrovni
3. snahu o odškodnění obětí holocaustu
4. lidsko-právní aktivismus“ (26 s. 22)

Od příchodu Romů do Evropy ve druhé polovině 13. století přerostlo v jejich vyloučení z projektů budování národních států. Po druhé světové válce asimilační politika vůči Romům smazala historický rozdíl v přístupu k Romům, oproti politice

Habsburské a Otomanské říše, došlo k zákazu používání romského jazyka, politika rozptylu romského obyvatelstva v Československu a Polsku, zamítání občanství německým Romům a Sintům v Německu a Rakousku, politika násilné sterilizace ve Švýcarsku, Norsku, Švédsku, Rumunsku, Československu, Maďarsku, deklarování kočovného způsobu života mimo zákon ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, postavily Romy a Sinty, resp. skupiny označované jako „cikány“ do nerovného vztahu k většinové společnosti v celé Evropě.

Hlavní pilíře romského hnutí byly započaty v období mezi šedesátými a osmdesátými lety minulého století. Devadesátá léta patřila k období významného posunu od politiky asimilace po politiku integrace, multikulturalismu a byla charakteristická větším vlivem mezinárodní politiky a formování koncepcí pro-romské politiky, aktivitami soukromých nadací a rostoucím počtem neziskových organizací. V poválečných letech byly hlavním těžištěm působnosti mezinárodního romského hnutí země západní Evropy jako je Německo, Velká Británie a Francie, tak v devadesátých letech se těžiště agitace proti vyloučení a každodenní diskriminace přesunulo do střední a východní Evropy.

První snahy o zviditelnění Romů na poli mezinárodní politiky bylo v šedesátých letech minulého století, a to po uznání romského národa a získání statusu u mezinárodních organizací (OSN a Rady Evropy). Díky některým státům mezinárodní členské organizace, které přispěly k zpolitizování romského tématu v evropském měřítku od počátku nového milénia, jsou otázky participace a vyloučení nedílnou součástí práce mezinárodních organizací jako je Rada Evropa, Evropská unie, Organizace spojených národů a agentur OSN jako je např. Světová banka, UNICEF, UNESCO a programů soukromých nadací.

Požadavky romských představitelů byly formulovány také v zemích bývalého socialistického bloku v rámci asimilační politiky. Jednalo se o období sedmdesátých let v Maďarsku, osmdesátých v Československu, Jugoslávii a Polsku. Socialistický režim východní Evropy vypěstoval závislost Romů na státu jako prostředku řešení jejich sociální a ekonomické situace.

Velkou roli v upoutání pozornosti mezinárodních organizací a států v devadesátých letech hrála migrace romského obyvatelstva z Východu na Západ.

Migrace Romů probíhala také v předchozím poválečném období např. z Itálie do Švédska v rámci výměnných transportů.

Celý proces formování mezinárodního hnutí byl ovlivněn celou řadou systémových tlaků, zahraničně politickými zájmy členských států mezinárodních organizací, novým definováním kolektivní bezpečnosti po skončení studené války v rámci OBSE a politikou soukromých nadací a donátorských programů EU pro postkomunistickou Evropu. „Romská tematika se stala součástí zahraničních politik několika států, a to USA, Německa, Rakouska, Francie, Švédska a Finska v rámci politiky mezinárodních organizací, OBSE, Rady Evropy a později EU vůči postkomunistickým zemím. Nevyrovnané zaměření na situaci Romů ve východní Evropě oslabilo domácí politický potenciál romských Agitátorů a jejich hnutí na západní Evropě (Německo, Rakousko aj.). Romové nebyli již chápáni jako domácí „trablmejkři“ a neúnavní organizátoři např. pro Německo zahanbujících kampaní, ale jako noví příchozí – imigranti z východu, a tudíž předmět německé zahraniční politiky“ (26 s. 25).

Americká delegace dala do souvislosti etnické střety Maďarů a Rumunů v Transylvánii, pochody rumunských horníků na začátku devadesátých let s Romy. A v souvislosti s tím romští agitátoři, kteří byli přizvaní na kodaňský summit KBSE v roce 1990, využili účelové obavy USA, že romská tematika má potenciál zvrátit demokratický směr reforem zpět k totalitnímu režimu. Podporou jejich snah byly analytické zprávy zpravodajských organizací, které poukazovali na možné snahy bývalých komunistických elit rozdmýchat etnické rozbroje, historickou nedůvěru a opovržení majoritních obyvatel Romy za účelem zvrácení demokratických reforem. V roce 1990 opět odmítla Americká delegace na Kodaňské schůzce KBSN diskutovat o situaci Romů v Evropě s Romským národním kongresem a věnovala prostředky, pozornost a čas Nicolae Gheorgheovi, tedy oficiálnímu zástupci Mezinárodní romské unie, který byl v kontextu romského hnutí nováčkem.

Studie o sociálním hnutí poukazují na to, že mezinárodní spolupráce hraje důležitou roli při formování struktury a požadavků hnutí. Mnoho teoretiků upozorňuje na to, že rozhodující vliv na vývoj, koncepci a rozvoj má politický

system. Tedy vznik etnického hnutí je podmíněn politickým a institucionálním prostředím domácí sféry.

„I když Romové nemají kolektivní identitu srovnatelnou s jinými etnickými případně etnicko-emancipačními hnutími ve východní Evropě, snahy o vytvoření kolektivní identity Romů jsou silné. Romští aktivisté se vždy často v reakci na vnější definice aplikované majoritní společností, potýkali s otázkami kolem identity Romů: kdo jsou Romové a odkud pocházejí. I po roce 1989 bylo nutné nalézt věrohodnou odpověď na tyto dvě základní otázky a napomoci k vybudování kolektivní identity. Pro účel politické emancipace Romů a aktivizace romského mezinárodního hnutí byly použity dva koncepty: (1) indický původ Romů a (2) historie perzekuce“ (26, s. 26).

„Indický původ Romů měl snahu poukázat na indické kořeny, skrze zdůrazňování původu Romů v severozápadním indickém státě Pandžáb používá kvazivědeckých konceptů analýzy krve, kombinované s amatérským používáním lingvistiky při poukazování na podobnost romštiny s hyndštinou. Analýza krevních skupin ustavila Romy za zvláštní skupinu“ (26, s. 27).

Otázka, odkud jsou Romové, hraje minimální roli v ovlivňování dnešních emancipačních procesů mezinárodního romského hnutí. Romští aktivisté a stoupenci hnutí definují Romy jako perzekuovaný národ. Popisem kontinuity perzekuce se nabízí vysvětlení současné situace Romů jako výsledek dlouhodobé diskriminace, na jejíž vrub je třeba přičíst špatnou vzdělanost a zdravotní stav Romů, vysokou nezaměstnanost a segregaci. Romští aktivisté staví Romy do role obětního beránka, což na jedné straně staví jako obětní úděl a na druhé straně slouží k získání politických sympatií.

Diskurz historie perzekuce, který v romském hnutí převládl a byl po druhé světové válce rozvinut romskými představiteli do dvou základních strategií.

„První z nich byla zaměřena na řešení situace Romů prostřednictvím symbolického uznání statusu, společně s romantickými snahami o získání území pro romský stát – Romanestan. Tento proud, reprezentovaný Lionelem Rotaruem a organizacemi Světový romský kongres či Národní cikánská organizace se v šedesátých letech minulého století nechali inspirovat sionismem. Vedle prohlášení

o nutnosti dodržování lidských práv ve vztahu k Romům byla symbolika lidských práv a svobod. Tento směr však dosáhl pramálo praktických výsledků“ (26 s. 28).

Druhý proud romského hnutí šedesátých let dvacátého století, reprezentovaný Rudolfem Kwiekem, byl mnohem praktičtější, reagující na každodenní problémy. Soustředil se na řešení problémů těch, kteří přežili holocaust a ocitli se zpět v Německu. Jednalo se o proud s větší návazností na organizace Agitace za občanská práva Romů a byl založen na formulování praktických požadavků a následných praktických krocích. Mezinárodní organizace za práva cikánů, kterou založil za tímto účelem Karway, usilovala o používání označení „Romové“ a prohlašovala, že zastupuje všechny klany. Mezinárodní organizace za práva cikánů definovala potřebu rozvíjení a uchování kulturních a duchovních tradic Romů, svobodu pohybu a domovské právo v kterémkoli státě. Požadovala příspěvky od všech zaměstnaných Romů a navrhovala řešit spory u romského soudu Kriss se sídlem v Hamburku. Karway plánoval potírání romské negramotnosti, založení vydavatelství s vydáváním knih v několika jazycích. Jeho snaha byla i navázat styky s Radou Evropy a OSN. Plány byly realizovány.

„Nedostatek tradičních zdrojů, jako je např. finančně zajištěná diaspora nebo stát, který by pomohl chránit jejich zájmy, v podstatě vedl k tomu, že Romové byli nuceni hledat podporu pro své hnutí v alternativních strukturách. Mezinárodní prostor a možnosti, které skýtají mezinárodní organizace, se ukázaly být pro mezinárodní romské hnutí důležité. Možnosti v rámci mezinárodní politiky a důležitost romského tématu v rámci širšího zaměření některých členských států byly inspirativní pro redefinování romské identity. Mezinárodní organizace se staly vyhledávanou alternativní součástí agitace Mezinárodního romského hnutí. Proces transformace východní Evropy a zájem bohatých donorů a nadací na ovlivnění rozvoje občanské společnosti ve střední a východní Evropě vedl ke včasné identifikaci romské otázky jako jednoho z hlavních kamenů úrazu transformace. Romským projektům a jako houby po dešti rostoucímu počtu romských a pro-romských nevládních organizací se dostalo nemalé finanční a organizační podpory“ (26, s. 37).

Zvýšení pozornosti situaci Romů začala být až na počátku devadesátých let minulého století, kdy se situace Romů stala součástí redefinované kolektivní bezpečnosti Organizace bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Motivací byly obavy z možnosti etnických středů a nacionalismu k udržení komunistické nomenklatury u moci. Významná formulace souvisejícím s Romy byla koncepce lidských práv a menšinových práv, která prošla určitým vývojem v souvislosti s vývojem integrace mezinárodních organizací, členských států a nevládních organizací na téma dodržování lidských práv. Největší podíl na faktické změně koncepce pro-romské politiky má Evropská unie. Kognitivní maty vhodných koncepcí pro-romské politiky byly vytvořeny v rámci Organizace bezpečnosti a spolupráce v Evropě a Rady Evropy.

4. Identita romské populace

4.1. Osobní identita

S pojmem osobní a národní identita se můžeme setkat od poloviny minulého století. Zakladatelem tohoto významného pojmu byl proamerický analytik, zakladatel psychohistorie, sociálně psychologický analytik naší kultury, zejména americké větve, Erik Homburger Erikson. Od této doby je tento pojem využíván ve spoustě vědních oborů, ale také v běžné řeči. Význam označoval hlavně kvalitu duševního a duchovního života jako celku, a to hlavně v období adolescence. „Mladý člověk za sebe přebírá odpovědnost, začíná si uvědomovat kým je, jaký je, na čem, nebo na kom mu záleží, co od života očekává, co by chtěl dokázat, čemu věří a postupně si vytváří žebříček hodnot. Jde o kvalitu poznání, citu a vůle. Neustálé hledání identity a zápas o ni, trvá pak do jisté míry po celý život (10, s. 83).

Potřebou každého jedince je však mít svoji vlastní identitu, aby věděl, kdo vůbec je a kam patří a čemu má věřit. Pokud si člověk neujasní nebo není schopen si ujasnit svoji identitu má pocit osamocení, bezprizornosti, nepotřebnosti nebo až komplex méněcennosti. K osobní identitě patří také city, které můžeme definovat hrdoostí, oddaností a radostí. Pokud není člověk schopen si svoji identitu najít – určit, pak trpí pocitem vnitřního zmatku, bezcílností, vykořeněností a nejistotou.

Pro Roma má rodina zásadní význam. Identifikuje se s ní a v jejím členitém systému má své postavení s tím, že přijímá její přísná pravidla, kulturní a etnické normy. Postavení v rodině je ovlivněno věkem a pohlavím. Romská rodina je rodinou patriarchální, kde muž má vyšší postavení než žena. Jejich vážnost pak stoupá s věkem a u ženy ještě s počtem dětí. Čím více má žena dětí, tím vyšší má úctu.

„Muž má v romské rodině dominantní postavení, pokud žije pohromadě větší počet nukleárních rodin (pro Romy charakteristické), hlavní slovo má nejstarší muž. Úkolem mužů je zajistit ostatním členům rodiny ekonomické zázemí. Vydělané peníze odevzdá ženě, která s nimi hospodáří“ (22, s. 138).

Je však pravdou, že v současné době začíná rodina přejímat konzumní hodnoty a tradice romských rodin, hlavně těch mladších ustupují do pozadí. Kulturní hodnoty romských rodin v minulosti vycházely také ze způsobu života Romů. Při jejich kočovném životě byla nutná soudržnost jednotlivých rodin. Jejich identifikace k rodině měla také vrub, a to byla ztráta jejich osobní zodpovědnosti a snížené schopnosti samostatně určovat svůj život, což nebylo jejich cílem. Jako jednoduchý příklad je možno dát třeba školní docházku před rokem 1989, kdy vlastně rodiče romských dětí určovali, že jejich dítě půjde do zvláštní školy a tehdejší společnost toto rozhodnutí respektovala, přestože nebylo zřejmé, zda romské dítě bylo či nebylo „hloupé“. Byla to jedna z cest, jak se zbavit problémových dětí v základních školách.

V souvislosti s kočujícím životem byla romská rodina velmi rozlehlá na rozdíl od majoritní společnosti, která považuje za své příbuzné opravdu jen ty nejbližší. Romové považují za rodinu příbuzné, s nimiž obvykle žijí pohromadě v jedné osadě, čtvrti a kromě pokrevního příbuzenství je pojily i rodinné tradice a vzájemné tradice a vzájemná solidarita. Romština se také odlišovala od češtiny v pojmenování, a to například dětí sestřenic a bratřanců.

4.2. Národní identita

Jaký je vztah mezi národní a osobní identitou? Národní identita může být silnou oporou osobní identity, pouze v těch případech, kdy si svého národa cením, nestydím se za něho. Pokud tomu tak je, pak může národní identita osobní škodit a dokonce i ponižovat. Stejně jako se vyvíjí osobní identita, dochází k rozvoji také národní identity. Rozvíjí se s každým rysem způsobu života a zároveň má vliv i to jak se mění „ONI“, to je ti, kteří žijí vedle nás a odlišují se od nás. Vlastně v porovnání s nimi se definujeme. Tedy podle toho, co pro Romy znamená skutečnost, podle toho se cítí a podle toho budou i rozhodovat ve vztahu k nám – gádžům. Záleží také na tom, zda se cítí občany této země, jsou na to hrdí a cítí se zde doma. „Hledání identity se netýká jen Romů, ale každého člověka, každého národa, protože vědět a znát své předky, svou národní historii, vzbuzuje určitou hrdost, že jsem součástí určité rodiny, nebo společnosti. Hledání národní identity se týká nejvíce malých národů“ (10, s. 84).

„K posílení národního sebevědomí Romů by bezpochyby pomohlo, jestliže se ke svému romství hlásí ti, kteří patří ke společenské elitě této země. V mnoha případech jde o neochotu takových Romů vystoupit v televizi nebo při jiných příležitostech, kdy by mohli posílit sebeúctu národa tím, že se ke svému romství přihlásí. Špičková romská zpěvačka pop-music, jejíž antropologické znaky nejsou příliš výrazné, odpověděla na dotaz redaktora, zda by se přihlásila ke svému romství takto: „To nemůžu udělat svým fanouškům!“ Špičkový hokejista a podobně vynikající chirurg na jeho žádost reagovali: „Viš, já už vlastně ani nejsem Rom“ (10, s. 85).

Můžeme se také setkat s Romem, jehož barva pleti je specifická včetně identických znaků romské populace, avšak on sám říká „nejsem Rom a cikány nemám rád“. Chování tohoto člověka je velmi slušné a hygienu udržuje až přepečlivě. Toto je příklad Roma, který se zřekne romské osobní i národní identity a dokonce pokud je manželském svazku jeho žena je bílá. V těchto případech se tyto lidé snaží zdůraznit novou identitu ještě s větší distancí od svého bývalého národa. Příklad můžeme dát také v době druhé světové války, kdy se česko-německá manželství identifikovala s německou národností a příslušníci těchto rodin byli „němečtější než Němec“. Stejně je tomu u Romů, kdy romský policista je na Romy mnohem „horší než na gádže“, aby získal přízeň svých „bílých“ kolegů.

„Soudržnost Romů ve skupinách je nápadná. Chtějí být spolu, bydlet spolu, všechny záležitosti řešit společně a společně rozhodovat. Se skupinovou soudržností souvisí i potřeba tělesné blízkosti. Romům nevadí spát namačkání v jedné místnosti, nebo v jedné posteli. Jsou od narození zvyklí dotýkat se jeden druhého. Romské děti jsou stále pohromadě. Společně si hrají, zpívají a tančí“ (10, s. 51).

„Nikdy nechod' nikam sám, zabijou tě!“ praví romské přísloví. I na úřad k podání žádosti svého člena se někdy vypraví celá skupina. Romisté tvrdí: Romské děti ve škole těžko chápou, že mají pracovat samostatně, doma by byly za podobné chování napomenuty. Vyloučení ze skupiny je mnohem přísnějším trestem než v gádžovské společnosti“ (22, s. 151).

4.3. Pozitivní složky národní identity

Národní identitu obvykle zdůrazňují národnosti menšiny, které chtějí uchovat svoji národní, jazykovou a kulturní identitu. Úzce souvisí s emocionální stránkou, kdy skupina lidí požaduje svobodu a samostatnost v době, kdy jim je něco upíráno.

U romské populace by projevem takové národní identity byl jejich celkový způsob života, kdy do roku 1954 bylo kočovnictví. Dnes se je snažíme integrovat do života gádžů, který neodpovídá v žádném případě jejich mentalitě. Významným projevem jejich etnické identity je jazykový projev. Je pravdou, že dnes se romština používá spíše v rodinách středního a vyššího věku a mladí Romové od romštiny ustupují. I tak přetrvává teorie, že Romové jsou ti, co mluví romsky a Čechové ti, co mluví česky. Významnou složkou jejich etnické identity jsou písně a tance. S nimi se setkáváme také v různých televizních pořadech zdůrazňujících romskou kulturu. Je třeba vyvinout úsilí o jejich zachování, obohacení a kultivaci a co nejvíce je podporovat.

„Romové rádi zdůrazňují smysl pro pospolitost, jímž se odlišují od gádžů. Na druhou stranu mnoho Romů své romství popírá. Smysl pro pospolitost se projevoval mj. pohostinností vůči známým i neznámým Romům, do jisté míry i vůči gádžům, především však charakterizoval rodinný život“ (10, s. 87).

Ani sami Romové se netají tím, že vlastnosti, které jsou přisuzovány romskému etniku se pomalu vytrácejí, připodobňují se gádžům. Hrdost na vlastní národní povahu je vytlačována nostalgií po „zlatých starých časech“. Což je slabá opora pro jejich národní identitu. „Pro národní identitu je velkou oporou vědomí, že tento národ tvoří velký a soudržný celek. Soudržnost a solidarita je pro Romy stále důležitou sociální normou. Mají tendenci vytváření příbuzenské skupiny i v zaměstnání, Romům chybí potřeba většího zdůraznění individua. Z tohoto důvodu se u nich nerozvíjí soutěživost, motivace k vyniknutí ve skupině a vyšší osobní aspirace“ (17, s. 679).

Má nějakou roli v upevňování národní identity Romů historie? V každém případě ano, je tu zachován jazyk a ušlechtilá pravidla vzájemného soužití mezi členy rodiny i rodu. To může být oporou národní hrdosti a osobní sebeúcty. Nelze však ani zazlívat některým Romům to, že se rozhodují opustit své romství a hledat pro sebe a své děti snadnější cestu. To, co odlišuje Romy od majority je jejich barva

pleti a charakteristika fyziognomie, kdy tyto znaky spoluvytvářejí národní identitu a jsou hodnotově neutrální – nejsou ani dobré ani špatné. „Sám fakt fyzické odlišnosti nutí Romy, aby se vůči bílým nějak vymezili, aby si vytvořili identitu. Přitom však nerozhoduje, zda v této identitě převáží pozitivní, nebo negativní stránky“ (10, s. 90).

Současný stav, kdy se snažíme integrovat národnosti menšiny v rámci vstupu do Evropské unie, snažíme se také o ústup jejich národnostní identity a ztotožnit se s „evropskou identitou“. Může se však stát, že snahou o vznik určitého všeobecného evropanství naopak oživí mezi jednotlivci i skupinami tendence k hledání vlastních kořenů.

4.4. Negativní složky romské identity

Pozitivní rysy romské identity jako byly tradiční řemeslné dovednosti, vynikající muzikálnost, jazyk, svébytná kultura, vřelé vztahy, zvláště pak k dětem, či přísnou sexuální morálku, na níž si Romové zakládali, pomalu ustupují. Do popření se dostávají rysy negativní.

Jak tyto negativní rysy vznikají? Romové jsou výrazně odlišnou skupinou, která vzbuzuje negativní postoj společnosti. U většiny společnosti je vnímání nepříznivé. Romové se dostali do Evropy různými cestami jako kočovníci. Usedlý život jim byl cizí, všude žili na okraji společnosti. Je zde tedy určitá představa, obraz, který má o Romech většinová společnost. S tím obrazem, který je jim stále prezentován, se Romové musí nějakým způsobem vyrovnávat.

4.5. Skupiny, identita a minorit

Pro člověka jako společenskou bytost je přirozená potřeb a sdružovat se do skupin. Skupina v jedinci povzbuzuje vědomí sebe sama (sebeúcta), udržování a zvyšování sebehodnocení, ve skupině hledá ochranu, pomoc, podporu a soucit. Členové skupin mají také tendenci podřizovat své osobní zájmy cílům kolektivu, přizpůsobují se cílům a konání skupiny, veřejně obhajují její záměry a chování – identifikují se se „svojí“ skupinou.

Základním principem skupinové identifikace je vědomí příslušnosti k jedné skupině a odlišnosti od druhé – dichotomie „my“ a „oni“. Členové skupiny budují

svoji identitu dvěma způsoby. V první řadě se snaží vytvářet pozitivní obraz o sobě, což často zapřičiňuje to, že se snaží zdůraznit to pozitivní a negativní zatajují vědomě, ale mnohdy i nevědomě. Manifestují svoji příslušnost ke skupině symboly a znaky, které mohou být zjevné (loga, hesla, prapory) nebo skryté, čitelné jen pro členy jako je barevnost oblečení, používaný jazyk - slang). Na druhé straně mohou projevit svoji účast ve skupině tím, že se distancují od ostatních (zesměšňují, znevažují). Zaujmou tak své postavení tak, že jen my jsme ti správní nebo zaujmou pozici nespravedlivě ukřivděných.

Jedinec se může stát členem skupiny jednat tím, že ho existující skupina přijme, ale i tím, že ho odmítne (například z důvodu duševní, tělesné a názorové odlišnosti), čímž je odsouzen – nechtěně k příslušnosti k jiné skupině.

Sociální psychologové uvádí tři kategorie začlenění jedince do skupiny:

1. komponenty připsané, tj. získané narozením: patří sem pohlaví, barva pleti, antropologické znaky, tělesná vada nebo odlišnost (např. odstávající uši), levorukost, sexuální orientace, věk (generace vrstevníků), dále společenská vrstva, religiozita a etnicita. Tyto komponenty je možno označit jako „nedobrovolné“
2. komponenty nabyté (jedinec musí vynaložit jisté úsilí, podat výkon); dosažené vzdělání, získaná profese, společenské zařazení, ale i např. rodičovství (abych se stal otcem nebo matkou, musím mít dítě)
3. komponenty zvolené (jedinec si svobodně vybírá z možných alternativ, ale i zde mohou být jistá omezení):
 - a. volný výběr – například politická strana (aktivní člen, nebo sympatizant), aktivní nebo pasivní port (skupina fanoušků jistého sportovního klubu), zájmové sdružení (hobby);
 - b. nucený výběr – v oblasti religiozity nebo profese jedinec většinou akceptuje orientaci, zaměření či přání svých rodičů“ (52)

Etnická identita je vlastně vědomí příslušnosti k jistému etnickému společenství (etniku). „Je důležité si uvědomit, že etnicita patří do skupiny identit s tzv. připsanými komponenty, tj. získáváme ji od svých rodičů narozením. Václav Havel

ve své knize Dálkový výslech (1990, s. 154) uvedl: „Mé češství je pro mne samozřejmou daností, podobné jako to, že jsem muž, ne že mám blond vlasy, nebo že žiji v dvacátém století.“ Přesto, že na své etnické příslušnosti nemáme žádnou zásluhu (stejně tak jsme se mohli narodit jako Němci, Kanadčané, Vietnamci či Romové), etnická – stejně jako náboženská příslušnost způsobila v posledních dvou stoletích množství nenávisti, válek, genocidy – nesmyslného utrpení milionů lidí“ (52).

Základem egocentrismu je to, že existují kvalitativní rozdíly mezi jednotlivými etnickými společenstvími, přičemž vlastní kultura, mentalita, etické a společenské normy jsou lepší, hodny následování. Podstatou jsou zde etnické stereotypy, ustálené představy o vlastním etniku a o těch „druhých“, které si osvojujeme od rodičů a ve škole a později si vytváříme i sami na základě zobecnění vlastní negativní zkušenosti. Své hodnocení je pozitivní například „zlaté české ručičky“, druhé vidíme kriticky a negativně. Třeba Romové jsou ti, co kradou, jsou schopni vykonávat práci pouze jako kopáči, pomocní pracovníci, ale už si nepřipouštíme, že mezi nimi jsou i slušní a vzdělaní lidé. Proč tomu tak je, protože vidíme převážně jen tu skupinu Romů, kteří jsou negativní, a nepřipouštíme si, že stejně jako u majoritní společnosti, se můžeme setkat s oběma skupinami. Bereme tedy romskou populaci z globálního pohledu jako skupinu pro nás nepotřebnou, méněcennou a snažíme se je ignorovat. I tak se někteří Romové snaží proniknout výše, a to třeba ti, kteří vynikají svým pěveckým a hudebním uměním. Bohužel někdy je to i za cenu vzdání se vlastní identity (asimilací), avšak nastávají takové situace, že bývají odmítnuty.

Jiným řešením může být to, že mají dvojí identitu (duál etnicita), což bývají jedinci ze smíšených manželství (každý z rodičů patří k jinému etniku) nebo u příslušníků etnické minority, která žije delší dobu (několik generací) v jinoetnickém – majoritním prostředí (u nás jde hlavně o Židy a Romy). Nelze však zcela říci, zda jde o jev dočasný, nebo zda etnicita po nějaké době jedna převáží druhou. Pokud tato možnost pomůže překonat určitý pocit méněcennosti, pak jí hodnotíme pozitivně. Pokud však vědomí přerůstá z roviny egocentrismu do etnické distance, nacionalismu, šovinismu, xenofobie, či do latentního anebo otevřeného rasismu, v kterých dochází k povyšování se nad jiné etnické skupiny, jejich odmítání až k otevřenému nepřátelství, jde o společensky nebezpečné etnické projevy. Hranici

mezi pozitivním etnickým vědomím, které vytváří hranici pro pozitivní mezietnické soužití a stavem, když jistá skupina odmítá soužití s jinou, není možno vždy včas a přesně určit.

Pokud bude majoritní společnost prosazovat své dominantní postavení ve společnosti a tak odmítat „jinakost“ (nejenom etnickou), bude se zvyšovat společenské napětí, které bude směřovat k meziskupinové (hlavně mezietnické) konfrontaci. Naopak společnost, která bude ochotna směřovat k rozvoji občanské společnosti, akceptující existenci minoritních skupin a jejich „právo na život“ může postupně eliminovat bariéry vzájemných stereotypů a vytvářet tak předpoklady k bezkonfliktnímu soužití v multikulturní společnosti.

5. Výzkumné šetření u reprezentativního vzorku Romů na Broumovsku

Cílem drobného výzkumného šetření je zjistit, zda obecně uváděná fakta v literatuře a dalších pramenech, k analýze procesu vnímání identity romskou komunitou, ke které dochází prostřednictvím dvou odlišných kultur na Broumovsku. Broumovská lokalita byla zvolena pro svoji vysokou koncentraci romské populace.

Vzhledem k povaze problematiky byla pro získání potřebných informací zvolena metoda kvalitativního šetření, a to formou strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Šetření směřuje k deseti vybraným romským rodinám.

V průběhu výzkumu jsem zformulovala několik výzkumných otázek, které mají zjistit objektivní formu vnímání identity romské populace na Broumovsku. Otázky strukturovaného rozhovoru jsou zaměřeny na jednotlivé oblasti života Romů. Logicky jsem otázky seřadila do jednotlivých okruhů, a to vzdělání, zaměstnání, bydlení, zájmové aktivity, oblékání, děti a ostatní potřeby. Otázky jsem předkládala v takové formě, aby byly srozumitelné, dalo se na ně odpovědět jednoduše a nebylo třeba je vysvětlovat.

Před výběrem vzorku romských rodin jsem navázala kontakt s pracovníky sociální odboru Městského úřadu v Broumově. Výběr je z části proveden za pomoci pracovníků sociálního odboru Městského úřadu v Broumově a dále pak na základě spolupráce s romskou rodinou, se kterou je můj vztah velmi přátelský, dá se až říci, že jsem byla brána jako „součást jejich rodiny“. Do vzorku rodin jsou vybrány rodiny, které splňují níže uvedené, stanovené předpoklady: dvě rodiny, ve kterých jsou čtyři a více dětí, dvě rodiny, které pravidelně využívají sociální pomoci úřadů, jedna rodina, která má děti v pěstounské péči, dvě rodiny bez zadání kritéria a tři rodiny, kde jeden nebo oba rodiče jsou vyučeni. Přehled oslovených je uveden v tabulce č. 3, přičemž příjmení rodin nejsou identická s jejich příjmeními, nemají žádnou oporu v realitě vzhledem k ochraně lidských práv a osobních údajů. Rozhovory jsou uvedeny v diplomové práci jako příloha A.

Tabulka č. 3: Přehled rodin respondentů pro kvalitativní šetření

Rodina	Zvolené kritérium	Konkretizace kritéria
Rykrova	čtyři a více dětí	čtyři děti
Nováková	více jak čtyři děti	šest dětí
Fedáková	pravidelná sociální pomoc	rodina bez pravidelného příjmu, dvě děti
Sečkárova	pravidelná sociální pomoc	rodina bez pravidelného příjmu, jedno dítě, matka na mateřské dovolené
Faltusova	děti v pěstounské péči	pěstounská péče prarodičů o vnoučata
Proňkova	bez zvláštního kritéria	---
Hovorkova	bez zvláštního kritéria	---
Kiššova	rodiče jsou vyučeni	oba rodiče jsou vyučeni
Sámalova	rodiče jsou vyučeni	oba rodiče jsou vyučeni, mladí rodiče a dvě děti
Čížkova	jeden je vyučený	jeden z rodičů je vyučen

5.1. Výzkumný vzorek

5.1.1. Rodina Rykrova

(kritérium - čtyři a více dětí)

Jan Rykr, otec, čtyřicet osm let, základní vzdělání, v současné době vykonává příležitostné práce u stavební firmy

Jiřina Rykrová, matka, čtyřicet dva let, základní vzdělání, vykonává pomocné práce v kuchyni na poloviční pracovní úvazek

Zdeněk Rykr, syn, dvacet dva let, základní vzdělání, momentálně ve vazbě za řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění

Jaroslav Rykr, syn, dvacet let, nastoupil do učebního oboru kuchař – ukončil studium po jednom roce, vykonává pomocné práce ve stavební firmě

Pavel Rykr, syn, sedmnáct let, základní vzdělání, učí se na kuchaře

Petr Rykr, syn, dvanáct let, základní škola

První rozhovor probíhal s rodinou Rykrových, která je částečně finančně zabezpečená a má celkem čtyři děti. Na tuto rodinu mi byl doporučen kontakt v souvislosti s počtem dětí pracovníkem Městského úřadu, sociálního odboru v Broumově. Přestože jsme se neznali, setkání, která jsme zrealizovali, byla v duchu přátelském s tím, že na všechny otázky bylo odpovídáno spontánně, bez jakýchkoliv zábran či dlouhého přemýšlení. Byla zde vidět evidentní radost z toho, že se někdo o ně zajímá a ptali se, zda to co mi nyní sdělí, bude někde uvedeno a budou si to moci přečíst i ostatní. Nejednalo se o obavy, aby nebyli někde uvedeni, spíše zde byla zvědavost, co s tím, co zjistím a napíši, bude dál. Nebylo zde žádné napětí a připravené otázky jsem nemusela ani nijak vysvětlovat. Bylo zajímavé, že rozhovoru se účastnily děti, které v tomto případě byly rovnocenné rodičům. Pokud začaly děti mluvit ve chvíli, kdy měli slovo také rodiče, nechali je mluvit a případně jsem jim otázku vysvětlila.

U této mnohočlenné rodiny byla zajímavá otázka, jak vnímají rozdíl v oblékání se oproti majoritní společnosti. Hned se mi snažili vysvětlit, že podstat romského etnika nespočívá v tom, že se musí oblékat draze, ale že podstatné pro ně je si vzít něco, co je pěkné i když levné a obyčejné. Důležité pro ně je, aby oblečení bylo čisté, obzvláště pak pro děti, které navštěvují školu, aby nebyly středem posměchu pro jejich neupravenost a špinavost. Samozřejmě z tradic oblékání Romů vyplývá, že si potrpí na různé „cetky“, které zdobí jak je, tak jejich oblečení. Zajímavé je i to, že sáhli hned do skříně a ukázali mi pár kousků, které byly levné, ale „třpytivé“. Zaujalo mě, jak s nadšením mi chtěli dokázat, že to co mi říkali je pravda, že nepotřebují velké hodnoty k svému životu, ale jejich touha je, se zařadit mezi nás, majoritní občané. Bylo mi v této rodině příjemně, necítila jsem žádné napětí, obavy či snad strach, že se snažím proniknout do jejich soukromí. V klidu jsme si spíše povídali s tím, že jsem zakomponovala otázku vždy do našeho rozhovoru a oni na ni někdy odpověděli, aniž by si to uvědomili.

5.1.2. Rodina Nováková

(kritérium je více jak čtyři děti)

Josef Novák, otec, třicet šest let, základní vzdělání, zaměstnán ve firmě, která montuje plastová okna, pravidelný příjem,

Věra Nováková, matka, třicet osm let, základní vzdělání, úklidový pracovník, pravidelný příjem

Věra Nováková, dcera, osmnáct let, nedokončené vzdělání v oboru prodavačka (ukončila v průběhu druhého ročníku), úřad práce

Eva Nováková, dcera, deset let, základní škola

Jitka Nováková, dcera, devět let, základní škola

Ivan Novák, syn, sedm let, základní škola

Jan Novák, syn, sedm let, základní škola

Jakub Novák, syn, pět let, nechodí do žádného školského zařízení

Do rodiny Novákových jsem se dostala čirou náhodou. Paní Nováková přišla na návštěvu k Rykrovým zrovna v den, kdy jsem tam byla i já. Vzhledem k tomu, že je sestra paní Rykové, zůstala u Rykových až do konce mého pobytu u nich. Začala jsem se bavit s paní Novákovou, a když jsem zjistila, že jsou početná rodina, zeptala jsem se jí, zda mohu také k nim přijít. Slíbila mi, že se zeptá manžela a pokud bude souhlasit, mohu přijet. Trochu jsem se obávala, zda muž bude souhlasit, ale asi po třech dnech mi přišla zpráva, že mám zavolat, abychom se domluvili, a mohu přijet. Vůbec jsem nevěděla, do čeho jdu a trochu jsem se obávala, zda muž paní Novákové se mnou bude chtít mluvit, ale byla jsem překvapena. Ovzduší v této rodině bylo také velmi příjemné, bylo to určitě tím, že jsem nepřišla jako úplně cizí člověk, ale už od někoho, koho znají. Zpočátku jsme probrali různé otázky, které snad ani nejsou náplní mé diplomové práce. Když jsem jim sdělila, že kousek od nich se kamarádím s Romy, kteří mají v péči děti svého syna, tak říkali, že je znají. Tak jsme se dostali také k otázce: “Péče o děti v romské a majoritní rodině“. Hned mi sdělili, že by nikdy dítě nedali bezdůvodně do ústavu, že by se snažili se o něho postarat. Tady jsme se dostali také k otázce baby boxů, zda si myslí, že jsou vůbec nutné? Oni sami říkali,

že by nikdy dítě nikam nedali, nakonec jsme to rozebrali ze stránky, kdy maminka, která uloží dítě do baby boxu je mladinká nebo nemá možnost se o dítě starat, tady trochu zaváhali, ale protože mentalita romského obyvatelstva je jiná než majority, tak mi hned sdělili, že u nich by se určitě někdo z rodiny o dítě snažil postarat. Je pravdou, že asimilace romského etnika již zasahuje do jejich tradic a zvyklostí, ale pokud jde o děti, tak ty obvykle bývají na prvním místě.

5.1.3. Rodina Fedáková

(kritérium je pravidelná sociální pomoc)

Miroslav Fedák, otec, čtyřicet čtyři let, základní vzdělání, bez příjmu

Jana Fedáková, matka, čtyřicet jedna let, nedokončené základní vzdělání, bez příjmu

Marek Fedák, syn, čtrnáct let, základní škola

Jiří Fedák, syn, deset let, základní škola

Rodina Fedáková byla z mého pohledu trochu výjimečná, a to v tom, že v této rodině nebyla důvěra k mojí osobě v takovém rozsahu jako u předchozích rodin. Byl cítit jistý odstup a bylo docela těžké navodit takovou atmosféru, aby členové rodiny odpovídali tak, jak celou situaci vnímají a cítí a ne spíše tak, jak jsou naučeni a prezentují své pocity s jistou umělostí. Zpočátku jsem se spíše snažila jim ukázat a sdělit, že o romské etnikum mám zájem, že se dokonce s Romy kamarádím a dá se říci, že mezi námi panuje určitá důvěra a vzájemné uznání. Pro uvolnění atmosféry jsem jim líčila nějaké zážitky s Romy, které mě potkali při vzájemné komunikaci a čeho si u Romů cením. Dívali se na mě stále s nedůvěrou, až když jsem jim sdělila, že při návštěvě romské rodiny, se kterou jsem se neviděla delší období, jsem byla uvítána velmi vřele s objetím a dokonce i pusou, tak se usmály a atmosféra se trochu uvolnila. I tak jsem se snažila, aby měli pocit určitého respektu z mé strany k jejich osobě. Otázky jsem volila tak, jak se jevila situace a mnohdy jsem nepřešla na danou otázku přímo formou otázky, ale nenásilným posunutím k jinému tématu. Tato forma byla pro ně přijatelnější než kdybych brala otázku po otázce a vyžadovala na nich konkrétní odpovědi. Dovolili mi nahrávat si náš rozhovor, ale jen s podmínkou, že jej nebudu nikde publikovat.

5.1.4. Rodina Sečkárova

(kritérium je pravidelná sociální pomoc)

Petr Sečkář, otec, třicet dva let, zvláštní škola, bez zaměstnání, evidován na úřadu práce

Jitka Sečkárová, matka, dvacet osm let, zvláštní škola, mateřská dovolená

Eva Sečkárová, dcera, jeden rok

V tomto případě se jednalo o výjimečnou rodinu, kde rodiče byli poměrně staří, vzhledem k tomu v jakém věku si Romové pořizují děti a měli pouze jedno dítě. Tato rodina žije ze sociálního příspěvku a náhodného zaměstnání otce – načerno. Je to rodina příbuzná rodině Faltusové, s kterou se velmi dobře znám a dokonce se s nimi přátelím. Vzhled k tomu, že našeho rozhovoru s rodinou Sečkárovou se zúčastnila paní Faltusová a dá se říci, že rodina Sečkárova na mě byla již připravena, nebyl žádný problém v komunikaci a otevřenosti k mé osobě. I zde jsem se snažila rozhovor odlehčit případnými větami s paní Faltusovou, která se mnou strávila již mnoho času. Vzhledem k mým zkušenostem s romským etnikem a věku respondentů jsem věděla, že musím otázky rozvést a eventuelně dát nějaké příklady. Jednalo se o rodinu, kde sice oba rodiče mají zvláštní školu, ale pán měl výsledky poměrně slabé na rozdíl od paní, která dokončila zvláštní školu se samými jedničkami. Tito lidé prošli již nějaké kurzy na Úřadu práce v Broumově a ukazovali mi například „Certifikát kurzu pokladače dlažby“ nebo si vytvořili sami životopis a byla jsem překvapena, jak moc jsou hrdí na to, že je to jejich vlastní činnost. Samozřejmě jsem byla překvapena a obdivovala jsem jejich schopnosti. Je však pravdou, že dnes mnohdy ani inteligentní člověk nedovede sám vytvořit životopis takový, aby posloužil k danému účelu. Návštěva v této rodině byla příjemná bez jakékoliv přetvářky a pocitu nadbytečnosti. Co mě překvapilo v jednotlivých rodinách, že bez problému mě čas věnovali, prostě jsem ten den – odpoledne přijela, oni se mnou počítali a nebylo vidět, že by sledovali hodiny, hodinky, hráli si s mobilem či se věnovali jiným aktivitám. Prostě byl to čas jen pro mě. Pokud bych si takovou to schůzku sjednala v některé z majoritních rodin, dovedu si představit, že určitě by se tam našel někdo, hlavně z dětí, kdo by se začal věnovat psaní na mobilu, internetu či přemýšlel, jak bude moci „utéci“. Zde vidíme, že oni mají zájem sledovat, co se v

jejich rodině děje. Co vlastně ten cizí element - v tomto případě já - chce, o co se zajímá a také děti chtějí být účastníky celého dění.

5.1.5. Rodina Faltusova

(kritérium dvě děti v pěstounské péči)

Jiří Faltus, otec, padesát dva let, dokončených šest tříd základní školy, pravidelný příjem, pracuje ve firmě, která montuje plastová okna

Jitka Faltusová, matka, padesát let, zvláštní škola, evidována na úřadu práce

Aneta Faltusová, dcera, deset let, základní škola

Vanesa Faltusová, dcera, osm let, základní škola

Rodina Faltusova patří k rodině, kterou jsem poznala jako první při mé působnosti na Broumovsku, byli to sousedé. Postupem času jsem začala s romskými sousedy komunikovat, a co bylo zajímavé, že se mnou chtěli zřejmě vyrovnat a začali pracovat na pořádku kolem svého domu. Trochu jsem se tomu smála, ale postupem času jsem zjistila, že si zřejmě váží toho, že s nimi neopovrhují a dnes máme přátelský vztah. Často mi pomáhají s různými pracemi a nikdy se mi nestalo, že by mi pomoc odmítli. V současné době nejsem na Broumovsku tak často jako dříve, ale paní Faltusová je vždy ráda, že jsem přijela a probereme spoustu osobních věcí. Snažím se jí vždy poradit a myslím, že si toho váží. Této romské rodiny si cením proto, že si vzala do pěstounské péče děti svého syna a stará se o ně velmi dobře. Hlavně paní Faltusová, která se snaží s dětmi učit. Sama cítím z jejího vyprávění, že by chtěla, aby děti měly postavení ve společnosti mnohem lepší než má jejich rodina ve vesnici. Přestože se jedná se o rodinu, která je slušná, pro občany vesnice jsou to pouze Romové a nic víc.

5.1.6. Rodina Proňkova

(bez zvláštního kritéria)

Milan Proňek, otec, čtyřicet let, základní vzdělání, pravidelný příjem

Miluše Proňková, matka, třicet sedm let, vyučena, pravidelný příjem

Marcela Proňková, dcera, dvacet let, vyučená šička, pravidelný příjem

Marek Proněk, syn, osmnáct let, základní vzdělání, pomocný dělník ve stavební firmě

Tato rodina byla vybrána bez jakýchkoli kritérií, jedná se o rodinu s příjmem všech členů rodiny a s dokončeným základním vzděláním. Do této rodiny jsem se dostala prostřednictvím rodiny Faltusovy, díky tomu, že pan Proněk společně s panem Faltusem mi pomáhal při venkovních pracích. Tak jsme diskutovali o tom, že studuji a dělám výzkumné šetření a potřebuji několik romských rodin, které by mi odpověděly na pár otázek. Nabídl se sám a vlastně byl trochu zvědavý, na co se budu ptát. Zajímavé bylo, že se ptal, zda jeho jméno bude někde zveřejněno. Ujistila jsem ho, že nebude a rodiny budou pojmenovány fiktivními jmény, tak mi tedy sdělil, že „do toho jde“. Otázky jsme si předběžně probrali u kávy a bylo zajímavé sledovat jaký je pohled na různé oblasti života Romů jen třeba z pohledu dvou mužů. Kdyby tam seděla skupinka žen asi by se dívaly na jednotlivé otázky jinak, než z pohledu rodiny tj. muže, ženy a dětí. Návštěvu jsem si domluvila s panem Proňkem bez jakékoliv dohody s jeho ženou a dětmi.

Rodina mě přijala vřele, bez odstupů. Obvykle jsem na jednotlivé návštěvy u rodin přinesla i nějaký zákusek, ke kávě. Tady bylo i upečeno, byla jsem překvapená. Doma měli hezky čisto, nebylo se třeba obávat jakýchkoliv problémů, které by mohly vyvstat z návštěvy u romské rodiny. Uvařili mi kávu, dali jsme si zákusek a já jim řekla něco o sobě, aby neměli pocit, že je pouze vyzpovídávám. Už v průběhu mého úvodu jsme se snažila zakomponovat některé otázky a tím i je zapojit do rozhovoru. Osvědčilo se mi, že to je nejlepší metoda a opravdu byla.

Dotazovala jsem se také na to, jak je možné, že mají všichni práci a vlastně žijí bez problémů. Odpověděli mi, že si uvědomují, že pracovních příležitostí je málo, tudíž se snaží pracovat tak, aby si práci udrželi.

5.1.7. Rodina Hovorkova

(bez zvláštního kritéria)

Jozef Hovorka, otec, třicet osm let, vyučen, přes léto je zaměstnán ve stavební firmě jako pomocný dělník, v zimě na úřadu práce

Angelika Hovorková, matka, třicet pět let, na mateřské dovolené

Matuš Hovorka, syn, sedmnáct let, nedokončený učební obor, pomáhá spolu s otcem v létě ve stavební firmě

Miroslav Hovorka, syn, čtrnáct let, absolvent základní školy v Broumově

Evžena Hovorková, dcera, dva roky

Do této rodiny jsem se dostala prostřednictvím syna pana Proňka. Je to rodina, která pochází ze Slovenska z města Svidník. Sem na Broumovsko přijeli v roce 1998 za svými příbuznými a už tady zůstali. Ptala jsem se, proč takové rozhodnutí učinili a oni mi sdělili, že život romského etnika na Slovensku – tam, co oni bydleli, není tak pohodový jako tady. Mají tady spoustu příbuzných, tak tady zůstali. Na Slovensko jezdí pouze na návštěvu, tak dvakrát do roka, nebo když je nějaká velká oslava. Dotázala jsem se jich, co je to velká oslava? Křtiny, svatba, ale i pohřeb. To mají povinnost se všichni příbuzní střídat u mrtvého a tak jedou také oni, jsou přece rodina, přestože žijí v Česku. Měla jsem pocit, že rozdělení Českoslovenka nebrali jako opravdové rozdělení, pro ně je vlastně romština jako stěžejní jazyk a zda mluví česky nebo slovensky není pro ně podstatné a tady nemusí ani mluvit česky. Zajímalo mě také, proč mají tak malé dítě, když už mají skoro dospělé syny. Odpověděli mi, že mají rádi děti a tak si jedno pořídili.

5.1.8. Rodina Kiššova

(kritérium je, že oba rodiče jsou vyučení)

Ján Kišš, otec, třicet pět let, vyučený v oboru strojník – trochu nezvyklé u těchto lidí, ale ukázal mi výuční list

Věra Kiššová, matka, třicet pět let, vyučená šička

Jiří Kišš, syn, patnáct let, letos končí základní školu a je přijat na obor kuchař číšník

Zdena Kiššová, dcera, osm let, základní škola

Do této rodiny jsem se dostala v souvislosti s mojí návštěvou občanského sdružení Romodrom v Broumově. Vlastně si vyslechli náš rozhovor s paní Kateřinou Kroupovou, a když jsme se jich zeptaly, zda by bylo možné s nimi provést rozhovor, tak souhlasili. U této rodiny je zajímavé to, že patří do věkové kategorie, která

dovede říci – porovnat, jak žili jejich rodiče v době před rokem 1989 a porovnat to vlastně se svým stávajícím životem a možnostmi v době porevoluční. To znamená, že i otázky, které jim byly kladeny, byly částečně v tomto duchu. Samozřejmě jsem musela brát v úvahu to, že v době předrevoluční byli tito lidé dětmi a život viděli z jiného pohledu než dospělý člověk. U této rodiny jako jediné, neprobíhal rozhovor u nich doma. Určitě to nemělo vliv na kvalitu rozhovoru, vyjadřování, prostě ten den bylo hezky, tak jsme si sedli ven a povídali si.

5.1.9. Rodina Sámalova

(kritérium je, že oba rodiče jsou vyučeni, mladí a mají dvě děti)

Petr Sámal, otec, dvacet šest let, vyučen zedníkem, zaměstnán v letním období jako pomocný pracovník ve stavební firmě, v době zimy se snaží přivydělat také, ale stav na Broumovsku je v této oblasti velmi špatný, takže jeho měsíční příjmy v zimním období jsou velmi nepravidelné

Jana Sámalová, matka, dvacet čtyři let, na mateřské dovolené

Emanuela Sámalová, dcera, čtyři roky

Aneta Sámalová, dcera, dva roky

Rodina Sámalova je mladá rodina a vybrala jsem si ji právě proto, abych mohla zkoumat vnímání identity mladé rodiny žijící v současné společnosti. Tato rodina by neměla být nikterak zasažena minulým – socialistickým režimem. Rozhovor byl veden tak, abychom se minimálně dotýkali předrevolučního období. Mým cílem v této rodině bylo vystihnout objektivní pocity mladé romské rodiny v současné společnosti. Ani v této rodině jsem se nesečkala s negativním přístupem k mé osobě a neochotou odpovídat, popřípadě hodnotit situace, na které jsem se dotazovala. Byli otevření a vstřícní, v pohodové náladě. Naše setkání, stejně jako v ostatních rodinách začínalo posezením u kávy, aby atmosféra byla uvolněná a snažila jsem se navodit pocit pohody. Což se mi také tady podařilo.

5.1.10. Rodina Čížkova

(kritérium je, že jeden z rodičů je vyučen, mají jedno dítě)

Jozef Čížek, dvacet osm let, základní vzdělání, zaměstnán jako pomocný dělník ve stavební firmě

Mária Čížková, dvacet dva let, vyučená kuchařka, momentálně na mateřské dovolené

Josef Čížek, jeden rok

Po rozhovoru s rodinou Sámalovou jsem se rozhodla, navštívím ještě jednu mladou rodinu, abych měla možnost porovnat pohled mladých romských rodin alespoň z nepatrné části na současnou dobu, možnosti žití, uplatnění se v životě a vůbec pocitu jejich bytí mezi stávající majoritní společností.

Tuto rodinu se mi podařilo kontaktovat ještě v průběhu mé návštěvy u Sámalů – jednalo se o jejich kamarády a protože jim paní Sámalová sdělila, že jezdím dělat rozhovory až z Hradce Králové, byli ochotni se sejít hned po ukončení rozhovoru u Sámalů. Což bylo pro mě pozitivní, protože rodina Čížkova nevěděla, jaké otázky jim budu pokládat a ani nebyla na naši schůzku „připravena“. Vyjádřením připravena myslím to, že se nesešla se Sámalovými, aby zjistila, jaké dotazy jim budu pokládat a o co se budu zajímat. Velice jsem se těšila na tento rozhovor a v žádném případě jsem nebyla zklamaná. Do rodiny Čížkovy jsem přijela s paní Sámalovou a malým Josefem a byli tam s námi po celou dobu našeho rozhovoru. Rozhovor probíhal v klidné a pohodové atmosféře s drobnými emocemi ze strany pana Čížka. Jak je vidět z křestních jmen obou rodičů, jedná se o děti slovenských rodičů, s odpovídajícím temperamentem romských občanů.

6. Analýza odpovědí respondentů dle jednotlivých otázek

6.1. Odpovědi respondentů v oblasti vzdělání

Otázka č. 1 Vnímáte postavení vzdělaných Romů rovnocenné s majoritou?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že poloviční část respondentů – rodin, vnímá postavení vzdělaných Romů s majoritní většinou jako rovnocenné; čtyři rodiny si myslí, že vzdělání Romové nemají hodnotu srovnatelnou s majoritní společností a jedna rodina nikoho v okolí nemá tak vzdělaného, aby to mohla posoudit, ale domnívá se, že by neměly být rozdíly mezi vzdělaným Romem a gádžou.

Otázka č. 2 Vnímáte vzdělání, jako otevřenou cestu k lepší práci?

Na otázku číslo dvě se nadpoloviční počet respondentů shoduje s tím, že vzdělání by mělo umožnit jim, ale hlavně jejich dětem lepší život a proto se snaží, aby jejich děti byly vzdělané. Byla zde také úvaha, zda vzdělání, v tak chudé oblasti jako Broumovsko, pomůže. Romové vnímají stále problém v tom, že nejsou uznávaní v majoritní společnosti, tudíž neví, zda právě to není problém pro jejich děti v budoucnosti, že sice budou vzdělané, ale nebudou se moci ve společnosti uplatnit.

Otázka č. 3 Pokud vnímáte vzdělání jako otevřenou cestu k možnosti být zaměstnaný, vzděláváte se?

Respondenti odpověděli na otázku v převážné části, že se nevzdělávají. Vzdělávání pro ně, jako rodiče, vnímají jako ne příliš důležité a nebo se nemají v čem vzdělávat. Jeden z respondentů byl na rekvalifikačním kursu, ale touto prací se neužívá. Důležité pro ně je, aby jejich děti měly vzdělání. Jedna z rodin dokonce namítla, že v této oblasti není zas tak důležité vzdělání, ale mít štěstí a najít práci.

Otázka č. 4 Pokud vnímáte vzdělání jako otevřenou cestu k možnosti být zaměstnaný, požádali jste úřad práce o rekvalifikaci?

Otázka číslo čtyři měla navazovat na otázku číslo tři, kde byli respondenti dotazováni, zda mají zájem se vzdělávat a zda vzdělání vnímají jako otevřenou cestu pro svůj lepší způsob života. Dva respondenti se zúčastnili rekvalifikačního kurzu,

jednomu z nich tato práce moc nešla a druhý, pokud to jde, tak tuto činnost vykonává, ale není pro něho dostatečným zdrojem obživy. Respondenti se dělí na dvě skupiny, a to ti, kteří by možnost vzdělávání – rekvalifikační kurs využili a druhá skupina o této možnosti vůbec nepřemýšlela.

Otázka č. 5 Byla vám umožněna nějaká rekvalifikace?

Pouze u dvou respondentů byla využita nabídka možnosti rekvalifikace práce od Úřadu práce v Broumově. Pouze jeden z respondentů příležitostně využívá znalosti z rekvalifikačního kurzu. U ostatních byla situace taková, že buď jsou zaměstnání a nepotřebovali žádný rekvalifikační kurz nebo jsou na úřadu práce krátce a nebyla jim ještě nabídnuta možnost rekvalifikace.

Otázka č. 6 Myslíte si, že místo v oboru, ve kterém jste vyučení, nemůžete získat, protože jste Romové?

Respondenti vnímají své postavení v práci tak, že pro ně je důležité, že jsou zaměstnání, neřeší otázku toho, že jsou vyučení a ještě romského původu. Práce na Broumovsku je málo a je stejně těžké také pro majoritní skupinu práci získat.

Otázka č. 7 Zkoumali jste někdy, jaké možnosti mají občané z majoritní skupiny v oblasti zaměstnání?

Odpovědi na tuto otázku byly strohé, bylo tu i vyjádření, že jsou zde předsudky o Romech, že nechtějí pracovat. Názor rodin byl však takový, že se nejedná o skutečnost, že je člověk „bílý“, tudíž pracovat určitě bude, ale jde o to, zda chce pracovat a to je podstatné.

Otázka č. 8 Myslíte si, že zaměstnavatelé mají zájem, abyste u nich pracovali?

Odpovědi na tuto otázku jsou téměř jednoznačné – zaměstnavatelé nemají zájem zaměstnávat Romy. Dokonce jedna z rodin si připomněla období po revoluci, kdy jako první, kdo byli propuštěni z práce z největší z místních fabriky, byli právě Romové.

Otázka č. 9 **Jak byste na Romy hleděli vy, pokud byste byly v postavení majority?**

Odpovědi jsou převážně z pohledu Romů pozitivní to je, že by určitě neřešili to, zda se jedná o lidi, kteří se nějak odlišují od majority. Oni svoji situaci však vnímají tak, že je na ně hleděno jako na někoho, kdo nechce pracovat nebo krade.

Otázka č. 10 **V době před rokem 1989 byla povinnost se vzdělávat?**

Respondenti vědí, že vzdělání a vzdělávání hraje v současné době poměrně velkou roli a proto byli tázáni také na období před rokem 1989. Období před revolucí vnímali jako dobu, kdy museli chodit do školy a někteří z nich se i vyučili. Neberou to však jako věc, která by jim pomohla v současné době sehnat práci. Ale v žádném případě neodsuzují ani nevnímají povinnost školní docházky jako něco negativního.

Otázka č. 11 **Je vůbec třeba, aby vaše děti dosáhly vyššího vzdělání, pomůže jim to v životě?**

Z odpovědí vyplývalo, že zájmem každé rodiny je, aby se jejich děti měly dobře, tudíž nevnímají vzdělání dětí jako negativní, snaží se, aby si doplnily své vzdělání studiem střední odborné školy. Doufají, že se vše změní a jejich děti budou mít možnost, pokud budou vzdělané, získat lepší postavení ve společnosti. Pokud však jde o rodiče, kteří jsou již středního věku, tak tam nevidí úplnou nutnost dalšího vzdělání. V jedné z odpovědí se dokonce setkáváme s tím, že rekvalifikaci nevidí jako bezvýznamnou v případě, že by neměli práci. Domnívají se, že kdyby byli vzdělaní, tak by spíše měli možnost být zaměstnáni ve větším městě.

Otázka č. 12 **Co je pro vaše děti budoucnost z pohledu vašeho na vzdělávání, popř. rekvalifikace, pokud mají třeba speciální školu.**

Odpovědi na tuto otázku souvisely opět s budoucností romské menšiny ve vztahu k práci. Vnímají vzdělání jako možnost lepší budoucnosti jejich dětí, a ne vždy si myslí, že tomu tak bude.

Otázka č. 13 **Myslíte, že byste se vy nebo vaše děti měli vícekrát za život vzdělávat? A pokud ano, tak kolikrát?**

U této otázky bylo zajímavé, že respondenti nedovedli odpovědět na otázku, kolikrát by u nich připadala rekvalifikace v úvahu. Vnímali rekvalifikaci jako pozitivní a rádi by se jí zúčastnili, pokud by to bylo třeba.

6.2. Odpovědi respondentů v oblasti zaměstnání

Otázka č. 1 Uspokojuje vaše zaměstnání vaši profesní potřebu?

Z odpovědí vyplývá, že profesní zařazení není pro Romy v práci zas tak důležité. Podstatné pro ně je to, že jsou zaměstnání a jsou schopni zabezpečovat rodinu. Jedna z rodin se vrátila ve své odpovědi do období před rokem 1989, kdy všichni museli pracovat, měli finanční prostředky a jejich život byl v podstatě jednodušší.

Otázka č. 2 Jak se cítíte ve své práci, ve skupině majoritních osob?

Vzhledem k tomu, že vzorek respondentů vycházel ze skupiny romské menšiny, která žije spořádaným životem i výsledek odpovědí tomu nasvědčuje. Všichni respondenti hodnotí svůj vztah s majoritou jako bezproblémový i když připomínají tu skutečnost, že pokud pracují ve skupině, která složena z Romů, je to pro ně příjemnější, protože jejich chování a mentalita je stejná.

Otázka č. 3 Chtěli byste pracovat pouze mezi Romy?

Ani na tuto otázku se žádná s rodin nevyjádřila, že jim majorita vadí, přiklání se k tomu, že samozřejmě práce s Romy by pro ně byla lepší, protože mají např. stejné tempo. Respondenti se vyjádřili i tak, že jim je jedno, zda pracují s majoritou nebo Romy.

Otázka č. 4 Uznává vás v práci majoritní skupina jako rovnocenné kolegy nebo se vám zdá, že tomu tak není?

Romové vnímají pohled majority jako bezproblémový, dá se říci, že majorita a romská menšina jsou na sebe zvyklí a nevadí jim to, že mentalita a kulturní prvky jsou jiné.

Otázka č. 5 Jak vnímá majoritní společnost na Broumovsku romskou menšinu?

Z odpovědí respondentů vyplývá, vnímají svoji působnost na Broumovsku tak, že se na ně lidé neřívají jako na minoritní skupinu, která by měla být ze společnosti majority vyřazena - segregována. Také sami Romové si uvědomují, že mezi nimi jsou tací, kteří jsou problémoví. Zároveň však poukazují na to, že také v majoritní společnosti se tací lidé nacházejí.

Otázka č. 6 Myslíte, že se Romové lépe cítí ve větších městech, a to například v Pardubicích, Hradci Králové, Praze než na vesnicích?

Zajímavé bylo to, že respondenti neřešili zcela tuto otázku z pohledu finančního, ale z pohledu blízkosti jednoho k druhému. Což potvrzuje hodnoty Romů, které jsou postaveny zcela naopak než hodnoty majority. Zamýšleli se nad tím, že tady mají všichni k sobě blízko. Lépe se cítí v malém městě, kde se vzájemně potkávají. Neuvažují ani o tom, že by odešli do velkého města.

Otázka č. 7 Myslíte si, že se Romové cítí segregováni na vesnicích a ve velkých městech?

Na Broumovsku nemají Romové pocit, že by byli segregováni. Názory o segregaci vycházejí z medií, ale ne z jejich zkušeností. Domnívají se, že pokud se romská menšina chová slušně, není třeba, aby je majoritní společnost vyčleňovala.

6.3. Odpovědi respondentů z oblasti bydlení

Otázka č. 1 Jak vás vnímají sousedé?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že sousedské vztahy s majoritní společností nejsou problémové. Jedna z rodin má sice problémy se sousedkou, ale z rozhovoru nevyplývalo, že by problémy byly tak velké, že by je řešily státní orgány. Jedna z rodin žije se sousedy spíše „vedle sebe“, což je vztah neutrální. Jedna z rodin, na otázku odpověděla, že vzhledem k tomu, že jsou nezaměstnaní – tudíž jsou stále doma, hledí na ně sousedé jako na lenochy. Ale nevyplývají z tohoto stavu nějaké sousedské problémy.

Otázka č. 2 Vnímáte své bydlení jako horší než mají majoritní sousedé, ale nebo si myslíte, že žijete stejně jako majorita?

Skupina respondentů, kterých jsem se dotazovala, nepovažuje své bydlení nějak horší než má majorita. Samozřejmě mladé rodiny by byly rády, kdyby si mohly koupit lepší vybavení, mít lepší bydlení, ale úroveň bydlení se odvíjí od příjmu jednotlivých rodin. U respondentů středního věku už nehraje takovou roli vybavení, jsou zvyklí na to, co mají a nemají potřebu mít něco luxusního.

Otázka č. 3 Je nějaký rozdíl v bydlení za socialismu a nyní?

Na tuto otázku respondenti odpověděli jednoznačně, a to tak, že v době před rokem 1989 měli lidé kde bydlet a nebyli bezdomovci. Mladé rodiny si na tuto dobu nepamatují, tudíž konstatovali pouze to, co slyšeli od svých rodičů, že tato doba byla lepší, než je nyní.

Otázka č. 4 Vrátili byste se rádi do období před rokem 1989, protože se vám v tomto období bydlelo lépe?

Respondenti středního věku hodnotili období před rokem 1989 pozitivně, měli práci, měli kde bydlet – podmínky pro jejich život byly podstatně jednodušší. Rodina Kiššova na základě informací od svých rodičů má názor, že by se také ráda vrátila do doby před rokem 1989. Ostatní mladí respondenti to nedovedou zhodnotit.

6.4. Odpovědi respondentů v oblasti oblékání

Otázka č. 1 Vnímáte stávající způsob vašeho oblékání jako odlišný oproti majoritě?

Respondenti na tuto otázku odpovídali téměř stejně. Shodli se na tom, že lidé na Broumovsku nejsou příliš bohatí a tudíž nakupují buď u Vietnamců, popřípadě v marketech. Je tady pár jedinců - Romů, kteří mají průměrný příjem a zajedou si nakoupit třeba do Hradce Králové. Co se týká stylu oblékání, tak Romové si potrpí na pestré oblečení, avšak vždy čisté.

Otázka č. 2 Má vliv vaše oblékání na postavení majoritní společnosti?

Respondenti se shodli na tom, že jejich způsob oblékání nemá vliv na postavení v majoritní skupině. Své postavení v majoritě vnímají jako rovnocenné i z toho pohledu, že jak Romové, tak majorita nakupuje ve stejných obchodech a svým způsobem se nemají jak odlišovat. Pro ně je důležité, aby byli čisti a upravení, ale

nehraje tady roli to, zda mají či nemají značkové oblečení. Rodina Sedláčková dokonce řekla, že není důvod, aby kvůli způsobu oblékání byli vyčleňováni z majoritní společnosti. Rodina Proňkova tuto otázku neřeší, prostě si kupují oblečení takové, na které mají. Hovorkovi se nad tímto tématem ani nikdy nezamýšleli, zřejmě nebyl důvod.

Otázka č. 3 Má vaše oblékání vliv na postavení v romské společnosti?

Odpovědi respondentů na otázku, zda má vliv jejich oblečení na postavení v romské společnosti odpověděli tak, že na Broumovsku velké rozdíly v majetku Romů nejsou a tudíž jejich finanční úroveň a způsob oblékání je podobný. Domnívají se, že s rozdíly ve způsobu oblékání se mohou setkat hlavně ve větších městech. Broumovsko patří k chudému kraji, kde pouze pár jedinců, kteří mají vyšší finanční příjmy a mohou si pořídit třeba značkové oblečení. Ostatní jejich příjem je velmi nízký, oblékají se tedy v obchodech s levným zbožím. Z odpovědí jednotlivých rodin plyne, že postavení v romské společnosti je totožné s jejich životní úrovní. Na Broumovsku tyto rozdíly příliš nejsou.

Otázka č. 4 Myslíte si, že se značkovým oblečením by vás majoritní společnost brala jako osoby s vyšší společenskou hodnotou?

Respondenti se domnívají, že způsob jejich oblékání nemá žádnou souvislost se vztahem s majoritou. Rodina Rykrova se domnívá, že jejich vztah a pohled na ně vychází z mnoholetého soužití majority a minority. Nejedná se tedy o způsob oblékání, ale o to jaký vztah má majorita k romské menšině.

Otázka č. 5 Mezi Romy značkové oblečení nemá žádnou hodnotu?

Z odpovědí na otázky vyplynulo, že bohatí Romové si také kupují značkové oblečení, které má vliv na postavení v romské společnosti. Dotazované rodiny však na toto oblečení nemají a tudíž si kupují oblečení v obchodech, které jsou na Broumovsku jako jsou krámky Vietnamců a markety.

Otázka č. 6 Co je důležité v oblékání pro Romy?

V jednotlivých odpovědích se respondenti shodovali v tom, že jejich oblečení by mělo být čisté, barevné. Nechtějí, aby jejich dětem se ve škole posmívali ostatní

spolužáci. Není pro ně důležitá cena jejich oblečení, ale podstatné je, aby byli čistí a upravení. Proto jim vyhovuje si koupit věci levnější a větší množství.

Otázka č. 7 Myslíte, že majoritní společnost se rozlišuje podle oblečení a lidé s horším oblečením jsou segregováni?

Odpovědi respondentů se shodují v tom, že majoritní společnost se rozlišuje podle způsobu oblékání. Například bezdomovci jsou vyloučeni z majoritní společnosti. Z odpovědí jednotlivých respondentů vyplývá, že Romové vnímají nejen své vyloučení z majoritní společnosti, ale i osob z majoritní společnosti jako jsou bezdomovci, lidé žijící v azylových domech.

6.5. Odpovědi respondentů na téma děti

Otázka č. 1 Mají pro vás děti prioritní postavení?

Z odpovědí respondentů na otázku týkající se prioritního postavení dětí v rodině vyplývá, že děti jsou pro rodiny Romů to nejdůležitější. Snaží se pro ně udělat maximum, aby jejich život byl spokojený. O děti se nestarají jen rodiče, ale je-li to nutné i ostatní příbuzní.

Otázka č. 2 Vnímáte budoucnost vašich dětí jako mnohem jednodušší, protože jim je společnost otevřenější?

Mladé rodiny nedovedly u této otázky zcela zhodnotit otevřenost soudobé společnosti, ale byly by rády, kdyby život jejich dětí byl lepší než ten soudobý – což měly na mysli práci a bydlení. Několik rodin vyzvedlo působnost občanského sdružení Romodrom, které romským rodinám poradí a zároveň dětem umožňuje se realizovat ve volném čase. Uvádí třeba možnost hraní na hudební nástroj. Rodina Proňkova upozorňuje na kulturní zvyky romského etnika, které chtějí i nadále zachovat a v některých situacích se rozcházejí s majoritní společností, což může mít vliv i na začleňování se mezi majoritu.

Otázka č. 3 Myslíte si, že vzdělané romské děti budou mít větší možnosti v zaměstnání a třeba i v podnikání?

Rodiny by si přály, aby jejich děti vystudovaly a měly se lépe, avšak moc nevěří, že zrovna tady na Broumovsku se jim bude dařit. Je to velice chudý kraj. V oblasti

podnikání budoucnost svoji ani děti nevidí. Romové by si přáli, aby jejich děti žily jinak - lépe.

Otázka č. 4 Myslíte si, že umíst'ování romských dětí do ústavu je vyšší než majoritních rodin?

Z odpovědí respondentů jednoznačně vyplývá, že se domnívají, že romských dětí v ústavech není víc jak padesát procent. Odebrání dětí z rodin vnímají jako to poslední řešení, kdy rodina ani příbuzní nejsou schopni se o děti postarat. Poukazují i na to, že v ústavech je velké množství dětí gádžů.

Otázka č. 5 Znáte nějakou romskou rodinu, které byly odebrány děti do ústavu?

Někteří respondenti se již setkali s rodinami, kde byly odebrány děti a tuto situaci hodnotí za velice nepříjemnou. Zajímavé bylo i to, že dávali i příklad rodiny, kde péče o děti byla tak špatná, že se nepodivovali, že děti byly odebrány.

Otázka č. 6 Myslíte si, že pro integraci dětí do společnosti děláte maximum?

Odpovědi na tuto otázku byly jednoznačné, že dělají pro začlenění do majoritní společnosti maximum.

6.6. Odpovědi respondentů na téma tradice

Otázka č. 1 Dodržujete nějaké romské tradice?

Tato otázka byla snad jedna z nejzajímavějších, kdy se respondenti rozpovídali o jednotlivých tradicích, které se stále dodržují. Jak je uvedeno v odpovědích jednotlivých rodin – podrobně popisovali, jak jednotlivé tradice probíhají. Jednalo se o pohřeb, svatbu, křtiny, vánoční svátky včetně uvedení nějakého jídla, které je součástí jejich tradice.

Otázka č. 2 Zajímají zvyklosti, které dodržujete vaše majoritní sousedy známé?

Na tuto otázku byla odpověď jednoznačná, a to ne - nezajímají.

Otázka č. 3 **Mluvíte o tradicích mezi majoritou?**

Z odpovědí respondentů vyplývá, že současná majoritní společnost nemá zájem o kulturní tradice romské společnosti. Pokud někdo z gadžů chce o kulturních tradicích něco vědět, Romové mu rádi o nich něco sdělí.

Otázka č. 4 **Stalo se vám někdy, že někoho z majority zaujala nějaká vaše tradice a dodržuje ji také?**

Odpovědi respondentů lze rozdělit do tří skupin. V první skupině se respondenti vyjadřují, že se nesetkali s tím, že by gádžové dodržovali jejich tradice, které je třeba zaujmou. Spíše se na tradice jen ptají. V dalších odpovědích se jedná o to, že v současné době jsou na Broumovsku smíšené rodiny, kde se částečně dodržují romské tradice, ale nejedná se o striktní dodržování. Je to o dohodě v rodině. A pak jsou rodiny smíšené, kde se tradice dodržují.

7. Analýza odpovědí respondentů dle jednotlivých dotazovaných oblastí

Jednou z aktuálních oblastí nejen u romské minority, ale tak mezi majoritou je téma **vzdělání a vzdělávání**. Respondentům bylo položeno celkem třináct otázek, souvisejících s tématem vzdělání a vzdělávání. Toto téma je spíše aktuální, dle odpovědí respondentů, pro jejich děti. Respondenti středního věku se vyjadřovali tak, že vzdělávání pro ně již není, ale byli by rádi, kdyby se jejich děti v této oblasti rozvíjely. Souviselo to hlavně s budoucností jejich dětí, kdy nadpoloviční část respondentů ve svých odpovědích vidí lepší budoucnost v tom, že jejich děti pokud budou vzdělané, budou mít otevřenou cestu k tomu, aby dostaly práci a měly se lépe.

Vzdělání a vzdělávání je také rekvalifikace. Respondenti viděli rekvalifikaci i pro sebe jako jednu z možností jak získat práci. Pouze ve dvou případech prošli dva respondenti rekvalifikačním kursem. Jeden práci, na kterou byl rekvalifikován, nevykonává a druhý pouze příležitostně. Vzhledem k tomu, že v rodinách, kde bylo výzkumné šetření provedeno, jsou jednotliví členové zaměstnaní nebo jsou krátce na Úřadu práce v Broumově, nebyly jim rekvalifikační kurzy prozatím nabídnuty.

V oblasti **zaměstnání** bylo respondentům položeno celkem sedm otázek, které byly zaměřeny např. na to, jak vnímají své postavení v zaměstnání mezi majoritou, zda se jim pracuje lépe s majoritou či Romy, zda je pro ně důležité profesní zařazení. Z odpovědí respondentů vyplývá, že pro Romy není profesní zařazení důležité, ale je pro ně důležité, aby práci měli a uživili rodinu. Poukázali také na období před rokem 1989, kdy všichni byli zaměstnaní. Se zaměstnáním souvisí také to, zda jejich vztahy s majoritní skupinou jsou dobré. Vzhledem k tomu, že skupina vybraných respondentů byla bezproblémová, žádná z rodin nevnímala své postavení v práci negativně. Neláká je ani odejít do větších měst za práci, dávají přednost bydlení na vesnici, kde jsou si všichni blízcí.

K otázce **bydlení** se respondenti vyjadřovali tak, že jejich vztahy se sousedy jsou bezproblémové. Romové střední generace své sousedy znají léta, z čehož se odvíjejí i vztahy, které jsou bez problémů. Jedna z romských rodin sice říkala, že mají sousedku, se kterou jsou trochu problémy, ale nevnímají to jako zcela negativní

situaci. Jedna z rodin je nezaměstnaná a jejich sousedi je berou jako lenochy, ale rodina vnímá tuto situaci tak, že nemají práci a tudíž jsou stále doma.

Úroveň bydlení vnímají jako totožnou s úrovní bydlení majority. Je dána příjmem rodiny. Rodiny střední generace berou způsob a úroveň bydlení pro ně postačující. Mladší rodiny by byly rády, kdyby mohly bydlet lépe, ale opět se vše odvíjí od výše příjmu rodin. Respondenti středního věku poukazovali na období před rokem 1989, které bylo pro ně mnohem lepší, měli příjem, bydlení.

Respondenti otázku **oblékání** vnímají spíše z pohledu finanční možnosti se oblékat. Domnívají se, že jejich finanční možnosti se rovnají možnostem majoritní společnosti, tudíž i úroveň oblékání je podobná. Je na Broumovsku pár Romů, kteří jsou na tom finančně lépe a mohou si pořídit například značkové oblečení, nebo si zajet pro věci do Náchoda, Hradce Králové nebo Pardubic. Nemají pocit, že by jejich postavení ve společnosti na Broumovsku bylo díky stylu oblékání horší nebo snad mělo vliv na segregaci z minoritní společnosti. Zajímavé bylo i to, že upozornili na skutečnost, že z majoritní společnosti jsou vyloučeni bezdomovci nebo ti, co žijí v azylových domech, nejedná o romské občany, ale o majoritní menšinu.

Respondenti z romských rodin se jednoznačně shodli na tom, že jejich **děti** jsou nedílnou a prioritní složkou jejich života. Snaží se jim dávat maximální péči, a to nejen oni, ale i všichni příbuzní. Snaží se, aby je majoritní většina vnímala jako rovnocenné. Důležité pro ně je, aby děti byly ve škole vnímány jako všichni ostatní z majoritní skupiny. Proto se také snaží, aby vše co děti potřebují do školy, vždy měly. Respondenti velmi ocenili působnost občanského sdružení Romodrom v Broumově a nejen děti, ale i jejich rodiče mohou do toho centra zajít v případě, kdy potřebují poradit nebo pomoci.

Jednou z otázek byl dotaz na jejich pohled v oblasti odebírání dětí do ústavů. Rodiny vnímaly odebírání dětí jako velmi nepříjemnou situaci, ale jedna z rodin připustila i to, že péče o děti byla tak nedostatečná, že odebrání dětí brali jako nutnost. Zajímavou skutečností bylo to, že se domnívají, že v ústavech není převážná část romských dětí, ale jsou tam také často umístěovány děti gádžů.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že tradice romské minority vnímají pro ně zcela specificky s tím, že je snaha o jejich udržení. Romové, pokud má majoritní společnost zájem se seznámit s **tradicemi**, tak rádi o svých tradicích vyprávějí. Jedná se hlavně o tradice související se svatbou, pohřbem, křtinami, vánočními svátky. Tradice nejsou pro ně pouze rituály, ale je to i jídlo, které je s obřady spojeno. Připouštějí však, že v současné době ve smíšených rodinách se vždy uvedené tradice nedodržují, jde hlavně o dohodu mezi partnery.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zmapování různých pohledů na život Romů na Broumovsku.

Výzkumný vzorek rodin, přestože byl náhodný, byl volen tak, aby rodiny Romů nebyly problémové, některé byly vybrány na základě určených kritérií. Vzorek respondentů – romských rodin byl vybírán náhodně, bylo vybráno náhodně deset romských rodin, kterým byly pokládány otázky z oblasti vzdělávání, zaměstnání, bydlení, oblékání, děti a tradice. Otázky byly otevřené, jednoduché, aby byly srozumitelné s tím, že v některých případech byla možnost odpovědi pouze ano či ne, ale i možnost rozvést odpovědi tak, jak sami Romové chtěli. Oslovení respondenti byli vždy vstřícní a ochotni spolupracovat, což bylo pozitivním prvkem pro další spolupráci s romskou komunitou. Romové jsou sice skupinou, která své kulturní zvyky dále bude dodržovat, ale ráda by byla plnohodnotnou součástí stávající společnosti.

Z výzkumného šetření vyplývá, že Romové jsou minoritou, která by se ráda stala rovnocennou s majoritní společností. Vzhledem k tomu, že se jednalo o výzkumný vzorek, který se nijak výrazně neodlišoval od majoritní společnosti na Broumovsku, dá se říci, že jejich opravdovým zájmem je přizpůsobit se, ale na druhé straně vyžadují, aby majoritní společnost respektovala jejich tradice a zvyklosti, které jsou pro ně důležité. Dále z jejich odpovědí nevyznělo, že romská komunita si cítí na Broumovsku segregována či nějak vyloučena ze společnosti. Co je a spíše byl problém po roce 1989, bylo propouštění z práce, kdy jako první odešli Romové.

V otázce směřující k bydlení odpovídali převážně, že jsou spokojeni, i když mladší lidé by byli samozřejmě rádi, kdyby jejich úroveň bydlení byla lepší. Romská komunita však nemá potřebu jako gádžové žít samostatně, pro ně je mnohem důležitější být pospolu. Stále ještě u Romů přetrvává důležitost jejich dětí, kterým se stále snaží dát maximum jak ve vzdělání, tak v běžných denních potřebách a oblečení. Bohužel nedovedou je motivovat nebo přinutit k tomu, aby jejich hlavním cílem bylo vzdělání, přestože mají zájem, abych jejich děti úspěšně vystudovaly.

Zajímavé je, že v dnešní době vnímají i tu skutečnost, že děti nejsou do výchovných, diagnostických ústavů odebírány hlavně Romům, ale i majoritní společnosti. Respondenti odebrání dětí berou jako velmi nepříjemnou věc, ale pokud je to nevyhnutelné, tak se nedá nic dělat.

Tradice v romských rodinách stále přetrvávají s tím, že se nejedná o striktní dodržování jednotlivých tradic, ale už je to spíše o domluvě. Například u smíšených rodin, kde tradice přetrvávají, se s nimi můžeme setkat hlavně u svateb, pohřbů, křtin.

Závěrem mohu říci, že z výzkumného šetření vyplynulo, že romská komunita vnímá své postavení na Broumovsku pozitivně, oceňuje možnost spolupráce s občanským sdružením Romodrom, které je pro ně velkým přínosem, a to jak v oblasti kulturní, tak i vzdělávací. Pro dospělé je tu možnost získání pomoci při řešení různých problémů, jako je například právní pomoc. Je však i nadále nutná spolupráce – integrace romského etnika, aby jejich zapojení do společnosti bylo intenzivnější a úroveň jejich života se zvýšila. Je také nutno jim i nadále nechat dostatečný prostor pro dodržování romských tradic, které jsou pro mnohé nedílnou součástí jejich života.

Použitá literatura

1. BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Rómů*. 1. vyd. Praha : Votobia, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8.
2. BALVIN, Jaroslav. Etika multikulturality a mravní diskurs jako metoda mravní výchovy k multikulturalitě. In *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno : Konvoj, 1998. s. 12. ISBN 80-85615-70-3.
3. FONSECOVÁ, Isabel. *Pohřbi mě vestoje*. 1. vyd. Praha : Slovart, 1998. 261 s. ISBN 80-7209-074-7.
4. HIML, Pavel. *Zrození vagabunda*. 1. vyd. Praha : Agro, 2007. 371 s. ISBN 978-7203-917-3.
5. KENRICK, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1994. 79 s. ISBN 80-244-0589-X.
6. MATĚJŮ, Petr, et al. *Nerovné šance na vzdělání*. 1. vyd. Praha : Academia, 2006. 411 s. ISBN 80-200-1400-4.
7. MAREŠ, Miroslav. *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 239 s. ISBN 80-7325-026-8.
8. NOVÁK, Jan. *Komouši grázlové cikáni fízlové and básnici*. 1. vyd. Praha : TORST, 1997. 217 s. ISBN 80-7215-026-X.
9. PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Rómové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vyd. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 183 s. ISBN 80-86621-07-3.
10. ŘÍČAN, Pavel. *S Rómy žít budeme - jde o to jak*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.
11. Sejková, Apolónia. Enkultúrácia a akultúrácia rómskeho dieťaťa In *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno : Konvoj, 1998. s. 4. ISBN 80-85615-70-3.

12. SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. Praha : Akademie veřejné správy o.p.s., 2009. 213 s. ISBN 978-80-87207-03-1.
13. SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultur*. Praha : Portál, 2000. 232 s. ISBN 80-7178-328-5.
14. SUS, Jaroslav. *Cikánská otázka v ČSSR*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 127 s.
15. ŠOTOLOVÁ, Eva. Podmínky integrace Rómů do společnosti. In *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno : Konvoj, 1998. s. 4. ISBN 80-85615-70-3.
16. ŠTRAMPACH, František. *Cikáni v Československé republice*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství České akademie věd a umění, 1929. 52 s.
17. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál,
18. SEKYT, V. Romské děti v české škole. In BALVÍN, J. *Výchova, vzdělávání a kultura ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference 3. setkání národnostních menšin*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národních menšin, 2004. 495 s. ISBN 80-902972-6-9.
19. SZALÓ, Csaba. Sociologie formování sociálních identit. In SZALÓ, Csaba a Igor NOSÁL. *Mozaika v re-konstrukci: Formování sociálních identit v současné Střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003. s. 13-37, 24 s. Ediční řada Sborníky, Svazek č. 17. ISBN 80-210-3306-1.
20. *Psychologie dnes*. Praha: Portál, 2004, roč. 2004, č. 5. ISSN 1212-9607
21. VLACH, Jaroslav. *Národové "Evropští"*. 1. vyd. Praha : Nákladem J. Otty v Praze, 1908. 192 s.
22. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 200 s. ISBN 80-7178-648-9.
23. DAVIDOVÁ, Eva. *Romano Drom*. 1. vyd. Olomouc: Universita Palackého, 1995, 245 s. ISBN 80-7067-533-8.
24. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: Jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.

25. Černá, M. In: *Černobílý život*. Praha : Galery, 2000.172 s. ISBN 80-86010-37-6.
26. JAKOUBEK, Marek, BUDINOVÁ, Lenka. *Romové a Cikáni – neznámí i známí*. 1. Vyd. Voznice : LEDA, 2008. 344 s. ISBN 978-80-7335-119-9.
27. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2010. 220 s. ISBN 978-80-7367-709-1.
28. 47. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2011. 167 s. ISBN 978-80-7387-502-2.
29. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras = Můžeme se domluvit*. 3. Nezm. Vyd. Olomouc: Universita Palackého, 1998, 129 s. ISBN 80-7067-905-0.
30. SEKYT, V. Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor). In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové :kulturologické etudy*. (Etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace(. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 382 s. ISBN 80-86473-83-X.
31. Zákon 245/1948 Sb. o štátnom občianstve osôb maďarskej národnosti. *Sbírka zákonů republiky Československé*. částka 93, s. 182-262.
32. Zákon č. 74/1958 Sb. o trvalém usídlení kočujících osob. *Sbírka zákonů Republiky československé*. částka 28, s. 190-268.
33. Zákon č. 199/1994 Sb. o zadávání veřejných zakázek. *Sbírka zákonů České republiky*. čáaska 62, s. 2003-2028.
34. Zákon č. 137/2006 Sb. o veřejných zakázkách. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 47, s. 1650-1863.
35. Zákon č. 193/1999 Sb. o státním občanství některých bývalých československých státních občanech. *Sbírka zákonů České republiky*. částka 65, s. 3354-3356.
36. Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). *Sbírka zákonů České republiky*. částka 58, s. 2822-2921.
37. Zákon č. 117/1927 o potulných cikánech. *Sbírka zákonů republiky Československé*. částka 52. s. 949-1081.

38. Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2011. [online].2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialni-prevence/koordinace-romskych-poradcu/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-kraji-za-rok-2011.pdf>
39. *AntropoWebzin*. Plzeň: AntropoWeb o.s., 2009, roč. 2009, č. 1. ISSN 1801-8807. Dostupné z: http://antropologie.zcu.cz/media//webzin/webzin_1_2009/5_Urban_a_vzdelani_jako_klicova_oblast.pdf
40. ROMEA. Rada OSN hodnotila lidská práva v ČR, problémem i vzdělávání Romů. [online]. 27.10.2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/rada-osn-hodnotila-lidska-prava-v-cr-problemem-i-vzdelavani-romu>
41. Tiskový referát kanceláře předsedy ČSÚ. *Sčítání nebo monitoring romských komunit* [online]. 13.6.2006 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/scitani_nebo_monitoring_romskych_komunit
42. MORÁVKOVÁ, Štěpánka. *Uvedení národnosti je svobodnou volbou* [online]. 4.3.2013 [cit. 2013-06-12]. Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/2D0049AA01>
43. Předběžné výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011. [online]. 15.12.2013 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predbezne_vysledky_scitani_lidu_do_mu_a_bytu_2011
44. Vyhlášení programu „Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol na leden – červen 2011“. [online]. 26.1.2011 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyhlaseni-programu-podpora-socialne-znevychodnenych-romskych-3>
45. ZÁLOM, Luboš. Opravdu multikulturalismus selhal?. [online]. 30.4.2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/esej-opravdu-multikulturalismus-selhal-ff2-/p_spolecnost.asp?c=A120428_231043_p_spolecnost_wag

46. ŠVANCAR, Radim. Sociálně znevýhodněný neznamená automaticky ROM. [online]. 2008 [ci.2013-06.12]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=889&PHPSESSID=052819b807f3fe4bb33ca2be68541904>
47. Skupiny, identita a minority. [online]. 2002 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/05.pdf>
48. HORVÁTH, Zdeněk. *Metodický portál* [online]. [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2402/SROVNAVACI-ZPRAVA-DEIS-PROGRAM-IRSKO-A-DEKADA-ROMSKE-INKLUZE-CR.html>.
49. *Situace Romů v ČR se podle OSN zhoršuje. Kocáb nesouhlasí.* [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/situace-romu-v-cr-se-podle-osn-zhorsuje-kocab-nesouhlasí-007188>.
50. LAVIČKA, Vojtěch. *Romea* [online]. [cit. 2011-09-08]. Dostupné z: http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0051.
51. *Muzeum rómské kultury, dějiny, jazyk, řemesla* [online]. [cit. 2012-03-23]. Dostupné z: http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=27.
52. *Prevence kriminality* [online]. [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/vlada/1999/zprava.html>.
53. *Sčítání lidu – problematika romské národnosti.* [online]. [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: http://www.brno.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/cikanske_obyvatelstvo.
54. *Tradiční rómská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu* [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove/08.pdf>.
55. *Výběr hlavních bodů antidiskriminačního zákona* [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vyber-hlavnich-bodu-antidiskriminacniho-zakona/383284>.

56. *Vývoj romské otázky* [online]. [cit. 2012-10-26]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18896> >.
57. *Vzdělávání – přípravné kurzy – Dza dureder* [online]. [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://www.slovo21.cz/index.php?id=dza_dureder_pokracuj >.
58. *Vzdělávání Romů dva roky po štrasburském rozsudku* [online]. [cit. 2012-09-16]. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/2009/11/vzdelavani-romu-dva-roky-po.html> >.
59. *Abraham Maslow*. [online]. [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://www/cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow
60. Skupina, identita a minority. *Informace pro učitele* [online]. 2002 [cit. 2013-06-14]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnamata/05.pdf>
61. NEČAS, Ctibor; MIKLUŠÁKOVÁ, Marta. Historie Romů na území České republiky [on-line]. c2002 [cit. 1. února 2008]. Dostupné z WWW: <http://www.romove.cz/cz/clanek/18785>.
62. DAVIDOVÁ, Eva. Co se zachovalo a co se změnilo? [on-line]. c2000 [cit. 8. února 2008]. Dostupné z WWW: <http://www.romove.cz/cz/clanek/18571>.
63. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. Kdo byli předkové Romů? [on-line]. c2000 [cit. 1. února 2008]. Dostupné z WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18652>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Evidence kočujících Romů na území České republiky (9, s. 67)	31
Tabulka č. 2: Obyvatelstvo podle národnosti v letech 1961 – 2011 (53)	32
Tabulka č. 3: Přehled rodin respondentů pro kvalitativní šetření	49

Seznam grafů

Graf č. 1: Národnostní struktura obyvatelstva (53)	32
--	----

Seznam příloh

Příloha A: Rozhovory s romskými rodinami včetně odpovědí

Rodina Proňkova

Rodina Rykrova

Rodina Nováková

Rodina Fedáková

Rodina Sečkárova

Rodina Faltusova

Rodina Hovorkova

Rodina Kiššova

Rodina Sámalova

Rodina Čížkova

Příloha A

Vzdělání

1. Vnímáte vzdělání Romů jako rovnocenné s majoritou?

- Proňkovi - nezdá se nám, že by vzdělané Romy brali rovnocenně s majoritou
- Rykrovi - ano
- Novákovi - myslím, že ano
- Fedákovi - ano
- Sečkárovi - myslím si, že Romové, kteří jsou vzdělaní, mají stejné možnosti jako majorita
- Faltusovi - asi nemají
- Hovorkovi - myslíme si, že nemají
- Kiššovi - asi ne
- Sámalovi - ano
- Čížkovi - nemáme nikoho v okolí tak vzdělaného, ale asi by to tak mělo být

2. Vnímáte vzdělání jako otevřenou cestu k lepší práci?

- Proňkovi - mělo by to tak být, ale nejsme si jisti, pokud bude mít Rom vzdělání, zda bude mít práci a bude se mít lépe
- Rykrovi - určitě i my chceme, aby naše děti měly školu, syn se učí kuchařem a doufáme, že by mohl s vyučením být zaměstnaný
- Novákovi - ano, chceme, aby naše děti měly nějakou školu a mohly mít dobrou práci a měly se lépe, jen si myslíme, že u Romu není úplně cesta otevřená, i když jsou vzdělaní
- Fedákovi - asi ano, říká se to všude
- Sečkárovi - ano, ale majorita nás Romy moc neuznává
- Faltusovi - paní Faltusová odpověděla asi ano; pan Faltus odpověděl, že přestože nemá školu, také práci sehnal, tak to asi v tom vzdělání do budoucna asi úplně nebude

- Hovorkovi - asi je lepší mít nějakou školu, ale změní se společnost tak, že nás bude uznávat?
- Kiššovi - vzdělání má určitě vliv, ale když tady není práce, tak je jedno, zda máme školu nebo ne
- Sámalovi - určitě ano, ale tady na Broumovsku nám asi vzdělání nepomůže, práce je tady málo
- Čížkovi - paní Čížková je vyučená a práci těžko sháněla, tak si není úplně jista, zda vzdělání je v této oblasti něco, co jim pomůže být zaměstnán

3. Pokud vnímáte vzdělání jako otevřenou cestu k možnosti být zaměstnaný, vzděláváte se?

- Proňkovi - tady nejsou skoro žádné možnosti jak pro Romy, tak pro majoritu, jediné někde ve městech by vzdělání mohlo pomoci, nevíme, v čem bychom se vzdělávali
- Rykrovi - my už ne
- Novákovi - nemáme na to čas, to je spíše pro naše děti
- Fedákovi - kdybychom museli, tak asi ano
- Sečkárovi - my už ne; p Sečkář – mám kurz na pokladače dlažby a i v tomto oboru tady není moc práce
- Faltusovi - vzdělávání už není pro nás, ale u dětí vzdělávání podporujeme
- Hovorkovi - chceme, aby se naše děti vzdělávaly
- Kiššovi - pokud by nám to pomohlo v zaměstnání, tak bychom se chtěli vzdělávat, ale v čem, tady na Broumovsku
- Sámalovi - asi ano
- Čížkovi - tady asi není důležité mít vzdělání, ale mít štěstí a sehnat práci

4. Pokud vnímáte vzdělání jako otevřenou cestu k možnosti být zaměstnaný, požádali jste úřad práce o rekvalifikaci?

- Proňkovi - jsme zaměstnaní
- Rykrovi - kdybychom byli nezaměstnaní tak asi ano

- Novákovi - asi ano
- Fedákovi - pan Fedák již prošel rekvalifikačním kurzem – dlaždič, ale moc ho to nebavilo a nešlo mu to
- paní Fedáková neví
- Sečkárovi - pan Sečkář - proč ne, udělal jsem si rekvalifikační kurz pokladače dlažby, tak pokud to jde, tak jej využiji, ale práce je tady málo
- Faltusovi - paní Faltusová nemá zájem o rekvalifikační kurz – je už stará na nějaké učení
- Hovorkovi - možná ano, kdyby to byl kurz na něco, co by nás bavilo
- Kiššovi - určitě by oba měli zájem, kdyby byly na úřadu práce
- Sámalovi - asi ano, ale nevím, zda bychom poté našli nějaké zaměstnání, tady je málo pracovních příležitostí
- Čížkovi - možná bychom zájem měli, nepřemýšleli jsme o tom nikdy

5. Byla vám umožněna nějaká rekvalifikace?

- Proňkovi - prozatím jsme žádnou nepožadovali
- Rykrovi - prozatím jsme nepotřebovali využít možnost rekvalifikace
- Novákovi - prozatím jsme nepotřebovali využít možnost rekvalifikace, dcera je na úřadě práce, ale prozatím ji žádnou rekvalifikaci nenabídli
- Fedákovi - pan Fedák prošel rekvalifikačním kurzem, ale nešla mu, tak se ani nezajímá o práci, na kterou by byl rekvalifikační kurz
- Sečkárovi - pan Sečkář už jeden absolvoval a pokud jde, tak ho využívá
- Faltusovi - paní Faltusová vzhledem k věku nemá zájem, tudíž ani tuto otázku neřeší
- Hovorkovi - nebyla prozatím potřeba o rekvalifikační kurz se zajímat, ale kdyby nám něco nabídli, tak bychom to zkusili
- Kiššovi - momentálně máme příjem, tak rekvalifikaci neřešíme, ale pokud by bylo třeba, tak bychom do toho šli

Sámalovi - nebyly jsme prozatím evidováni na úřadu práce, tak nemůžeme odpovědět

Čížkovi - nebyla prozatím situace, kdy by rekvalifikační kurz potřebovali

6. Myslíte si, že místo v oboru, ve kterém jste vyučeni, nemůžete získat, protože jste Romové?

Proňkovi - jsme rádi, že jsme zaměstnáni, tady je bída o práci, tak nám je jedno, co děláme

Rykrovi - nejsme vyučeni, ale práci máme a neřešíme jakou

Novákovi - oba nejsou vyučeni, pan Novák nemá v práci problém s tím, že by si ho nevážili, firma s ním je spokojená

Fedákovi - mají základní vzdělání, neřeší, kde je zaměstnají

Sečkárovi - mají zvláštní školu, pan Sečkář má rekvalifikaci a spíše dělá to, co mu je nabídnuto nebo sežene; zda je vyučen nebo není, neřeší

Faltusovi - neodpověděli na tuto otázku

Hovorkovi - pan Hovorka je vyučen, nepracuje ve svém oboru; nevadí mu to, důležité je, že pracuje a baví ho to

Kiššovi - domnívají se, že tady se tahle otázka neřeší, práce je málo a všichni jsou rádi, že mají kde dělat

Sámalovi - my Romové si zas tak nevybíráme práci, většina z nás má stejně základní vzdělání

Čížkovi - paní Čížková pracovala před mateřskou dovolenou v oboru, ve kterém je vyučená a neměla problém

7. Zkoumali jste někdy, jaké možnosti mají občané z majoritní skupiny v oblasti zaměstnání?

Proňkovi - nezkoumali, nám je to jedno

Rykrovi - myslí si, že lidé z majoritní skupiny mají větší možnosti

Novákovi - určitě větší možnost má majorita

Fedákovi - asi ano

- Sečkárovi - myslí si oba, že ano
- Faltusovi - určitě ano
- Hovorkovi - ano
- Kiššovi - myslí si, že ano
- Sámalovi - ano
- Čížkovi - když jdete do práce, tak předsudky o Romech jsou ty, že nepracujete, ale je jedno, zda jste Rom nebo „bílej“, záleží na tom, zda chcete pracovat, ale to si ti zaměstnavatelé neuvědomí

8. Myslíte, že zaměstnavatelé mají zájem, abyste u nich pracovali?

- Proňkovi - nemají, třeba kamarád dělal tady ve Vebě, vyhodili ho a už je mnoho let bez práce
- Rykrovi - myslí si, že převážně nemají
- Novákovi - možná u výkopových prací to zaměstnavatelé neřeší, ale třeba Veba, kde byli dříve hodně zaměstnaní Romové, velký zájem nemá
- Fedákovi - nemají
- Sečkárovi - nemají
- Faltusovi - nemají
- Hovorkovi - jak kteří a o jakou práci jde
- Kiššovi - nemají
- Sámalovi - nemají
- Čížkovi - nemají

9. Jak byste na Romy hleděli vy, pokud byste byly v postavení majority?

- Proňkovi - to nevíme, nikdy jsme nad tím nepřemýšleli
- Rykrovi - určitě bychom je neřadili do skupiny, jako to dělá současná majoritní společnost; co se týká třeba práce, asi by nás zajímalo, zda Romové budou pracovat, majorita také nechce dělat
- Novákovi - myslím, že bychom je brali jako rovnocenné

- Fedákovi - určitě nejsou o nic horší než majorita a třeba zaměstnavatelé se bojí, že budeme krást, nebudeme dělat, ale my bychom v pozici majority Romy do práce určitě brali
- Sečkárovi - Romové by pro nás byli jako všichni ostatní
- Faltusovi - bohužel majorita na nás hledí jako na lidi, kteří jsou odlišní, líní a kradou, ale všichni tací nejsme a určitě, pokud bychom byli v opačném postavení, než jsme nyní, tak bychom Romy nijak neopovrhovali
- Hovorkovi - myslím, že bychom se snažili Romům pomoci, jsou přece jako ostatní „bílí“
- Kiššovi - dnes se na nás většina lidí dívá jako na osoby, které nechtějí pracovat, ale není tomu tak, když tady třeba omezovala počet zaměstnanců Veba, tak jako první končili Romové, přestože pracovali ve fabrice mnoho let, my bychom určitě nikdy nevyhodili ty, kteří pracují, ale jsou „černí“; jinak se dá říci, že se stávajícími obyvateli Broumovska jsou vztahy docela dobré a z valné části nás berou, jako kdybychom byli jedni z nich
- Sámalovi - určitě bychom se na Romy dívali stejně jako na ostatní, proč bychom je měli nějak vyřazovat, ale bohužel tomu tak tady není, hlavně v oblasti zaměstnání
- Čížkovi - dívali bychom se na ně, jako na normální spoluobčany tzn., že bychom jim šanci, aby se zapojili do stávajícího života ve všech oblastech

10. V době před rokem 1989 byla povinnost se vzdělávat?

- Proňkovi - museli jsme chodit do školy, to bylo normální
- Rykrovi - do školy jsme chodit museli a většina z nás se vyučila; pokud vyšla základní školu z osmé nebo deváté třídy, už si nevzpomínám, kolik let se chodilo do školy, pořád se to mění
- Novákovi - muselo se chodit do základní školy, teď nevím, zda osm nebo devět let a pak někdo se šel učit, tady jezdili hodně na „učňák“ do Police a ostatní museli jít pracovat, byla to tehdy povinnost
- Fedákovi - základní škola byla povinná, dokonce tady byla základní škola, kde byly pouze Romové; co se týká nějakého dalšího vzdělávání, to nevím

- Sečkárovi - všichni jsme museli chodit do základní školy
- Faltusovi - jo, do základní školy jsme chodili, ale to je všechno
- Hovorkovi - Jozef – já jsem také vyučený a žena chodila jen do základní školy, víc nemusela, to stačilo
- Kiššovi - oba jsme vyučení a myslíme si, kdo se dobře učí, tak je jedno, zda je po roce 1989 nebo před ním, prostě takový člověk šel do školy; tady je nyní problém v tom, že za socialismu Romové měli větší možnost se vyučit; existovaly i učební obory po zvláštní škole
- Sámalovi - myslím, že před revolucí byla potřeba se vyučit, ale dneska, kdo chodí do školy dál po základce, tak je to jeho dobrá vůle; my oba jsme vyučení, ale určitě to nemá vliv na možnost zaměstnání tady; Broumovsko má málo pracovních příležitostí oproti velkým městům, tam se vždycky něco najde
- Čížkovi - do základní školy snad museli chodit vždycky všichni i před a po roce 1989; o dalším vzdělání se mluví, ale myslíme si, že je jedno pro nás Romy, zda jsme vzdělaní nebo ne; práci stejně špatně hledáme, nikdo nás nechce

11. Je vůbec třeba, aby vaše děti dosáhly vyššího vzdělání, pomůže jim to v životě?

- Proňkovi - tak asi ano, dcera se vyučila a má práci a syn má základní školu a práci má také; možná by jim pomohla i nějaká rekvalifikace, kdyby neměli práci a bylo to nutné
- Rykrovi - všude se říká, že ano, ale nevíme, jeden syn se momentálně učí kuchařem, tak uvidíme, zda si nějakou práci po vyučení najde
- Novákovi - myslíme si, že jsme stejní jako gadžové, tak proč bychom nemohli být vzdělaní a uplatnit se na trhu práce a mít se lépe, určitě ano
- Fedákovi - možná ano, my nemáme vzdělání a nemáme ani práci, nevíme však při nedostatku práce, který tady je, zda by pomohlo vzdělání, ale asi to vnímáme jako nedostatek, možná někde ve městě by nám vzdělání pomohlo, snažíme se, aby děti vystudovaly

- Sečkárovi - určitě ano, kdybychom děti učily, tak by měly větší možnost být zaměstnání a byli bychom rádi, aby naše dcera měla školu, může třeba bydlet někde ve městě, tam se uplatní
- Faltusovi - ano, byli bychom rádi, kdyby naše děti vystudovaly, aby se jim žilo lépe, děláme proto maximum
- Hovorkovi - určitě bychom chtěli, aby děti měly nějakou školu, jak se dnes říká, měly by větší šanci sehnat práci a žít lépe než my
- Kiššovi - my jsme vyučení a chtěli bychom, aby i naše děti vychodily nějakou školu a měly se lépe, protože budou vzdělaní a seženou práci
- Sámalovi - bylo by dobré mít vzdělané děti, aby se měly lépe, ale umožní jim lepší vzdělání lepší život nebo je společnost bude brát stále jako Romy, lidé, kteří nechtějí dělat?
- Čížkovi - říká se to, tak snad ano, až náš syn vyroste, třeba bude lepší doba a Romové budou mít i lepší postavení ve společnosti

12. Co je pro vaše děti budoucnost z pohledu vašeho na vzdělávání, popř. rekvalifikace, pokud mají třeba speciální školu.

- Proňkovi - tak kdybychom byly na pracáku a nějakou rekvalifikaci jim nabídli, tak by ji určitě přijaly, ale bude dobré, když budou dělat to, v čem je např. dcera vyučena a syn dělá pomocného dělníka a je spokojený
- Rykrovi - říká se, že vzdělaní lidé mají větší možnosti – snad i my budeme ty možnosti mít
- Novákovi - kdyby byly vzdělaní seženou určitě práci a budou se mít dobře; dcera je momentálně na úřadu práce, ale rekvalifikaci jí nikdo nenabídl, je tam krátce, tak možná proto
- Fedákovi - snad by se jim dařilo lépe než nám
- Sečkárovi - třeba by se na ně ostatní dívali jako na „normální“ lidi a ne jako na Romy, kteří nechtějí dělat a kradou
- Faltusovi - společnost by je vnímala určitě jinak a měly by práci a lépe se jim žilo
- Hovorkovi - starší syn nedokončil učení, ale není to žádná ostuda, prostě mu to moc nešlo, ale i tak je to hodný člověk a kvůli tomu, že nemá školu

neznamená, že je špatný; budeme se snažit, aby se ostatní děti něčím vyučily a měly práci a mohly si žít dobře, ale nevíme, co bude dál, jak se na nás Romy bude v budoucnosti pohlížet

Kiššovi - myslíme si, že by měly mít nějaké vyučení, protože je bude společnost vnímat lépe, než Romy, kteří mají třeba nedokončenou školu; nebudou je brát jako lidi, kteří jsou hloupí

Sámalovi - ano anebo možná nějaká ta rekvalifikace by byla zajímavá, protože by mohly dostat hned nějaké pracovní místo

Čížkovi - ano, pro lepší žití

13. Myslíte, že byste se vy nebo vaše děti měli vícekrát za život vzdělávat a pokud ano, tak kolikrát?

Proňkovi - my už ne, jsme staří, ale děti mohou, to záleží na nich a co jim stát nabídne

Rykrovi - ano, možná podle potřeby, třeba nějaká rekvalifikace?

Novákovi - ano, určitě; kolikrát, to nevíme

Fedákovi - ano, takové ty rekvalifikační kurzy by byly asi dobrý

Sečkárovi - asi ano, kolikrát, to nevíme

Faltusovi - možná ano, kolikrát, to nevíme, možná podle potřeby nějaké ty rekvalifikační kurzy

Hovorkovi - asi ano, podle toho jak je třeba

Kiššovi - asi nějaké rekvalifikace, ale kolikrát, to nedovedeme říci

Sámalovi - asi ano, záleží, zda budou mít práci nebo ke své práci budou potřebovat například rekvalifikaci

Čížkovi - asi ano, kolikrát nevím, podle potřeby

Zaměstnání

1. Uspokojuje vaše zaměstnání vaši profesní potřebu?

Proňkovi - jsme rádi, že máme práci

- Rykrovi - ano, jen kdybychom mohli chodit do práce pravidelně, jako to bylo třeba před rokem 1989, abychom měli dostatek peněz
- Novákovi - ano, cítíme se v práci dobře, nemáme problémy, že jsme Romové
- Fedákovi - jsme na sociálních dávkách, ale rádi bychom pracovali a je nám jedno, co budeme dělat, máme děti a potřebujeme se o ně postarat a takhle těch peněz moc nemáme, v práci jsme spokojeni, když vidíme za sebou výsledky, to nám stačí
- Sečkárovi - Petr – otec rodiny je na podpoře, rád by pracoval a měl příjem, aby se měli lépe, je jedno v jakém oboru bude pracovat; matka je na mateřské dovolené
- Faltusovi - Jiří, otec – v práci jsem spokojený, paní Faltusová je na úřadu práce a věnuje se dětem, které mají v pěstounské péči
- Hovorkovi - v práci se cítím dobře, nemám pocit, že by ho okolí vnímalo hůře, protože je Rom a jsem rád za to, co dělám
- Kiššovi - v práci jsem spokojený, baví nás dělat to, kde za námi jsou výsledky
- Sámalovi - Petr, otec – práce ho baví; Jana, matka – je na rodičovské dovolené
- Čížkovi - Jozef, otec – v práci je to v pohodě, práce mě baví a jsem rád, že mám práci

2. Jak se cítíte ve své práci ve skupině majoritních osob?

- Proňkovi - jo, je to dobrý, nemáme žádné problémy s majoritou, všichni jsme v práci kamarádi
- Rykrovi - raději jsme mezi Romy, ne že by nám majorita ubližovala, ale cítíme se mezi nimi lépe
- Novákovi - nemáme problémy
- Fedákovi - je to v pohodě
- Sečkárovi - raději jsme mezi Romy, protože si více rozumíme, ale tady je to namíchané, tak pobytu mezi majoritou se nedá vyhnout
- Faltusovi - myslíme, že je to v pohodě, tady je nás Romů hodně, takže žijeme tak nějak všichni dohromady

- Hovorkovi - dobře
- Kiššovi - je to v pohodě
- Sámalovi - docela dobře
- Čížkovi - pokud jsme v práci všichni Romové, tak je to samozřejmě lepší, chováme se všichni stejně, ale je to v pohodě i když jsme společně s „bílymi“

3. Chtěli byste pracovat pouze mezi Romy?

- Proňkovi - nám to v práci vyhovuje
- Rykrovi - samozřejmě by to bylo lepší, máme svoje tempo, ale i s majoritou je to v pohodě
- Novákovi - bylo by to lepší, ale „bílý“ nám nevdí
- Fedákovi - určitě by to bylo dobré
- Sečkárovi - kdyby to šlo, bylo by to dobré, ale pokud pracujeme i s majoritou, tak nám to nevdí
- Faltusovi - bylo by to dobré, asi bychom si více rozuměli, ale nevdí nám i práce majoritou, tady je to pomíchané Romové a majorita, jsme na sebe zvyklí
- Hovorkovi - možná by to bylo dobré, ale je nám to jedno
- Kiššovi - je to jedno
- Sámalovi - bylo by to dobré, že bychom my Romové pracovali společně
- Čížkovi - nevdí nám, když pracujeme s majoritou, rozumíme si

4. Uznává vás v práci majoritní skupina jako rovnocenné kolegy nebo se vám zdá, že tomu tak není?

- Proňkovi - ne, je to v pohodě
- Rykrovi - snad dnes už ano, ale po revoluci byli Romové první, kteří byli např. propouštěni z práce
- Novákovi - ano
- Fedákovi - tady na Broumovsku jsme všichni sžití, myslím, že tady Romové jako jsme my, nemají problémy

- Sečkárovi - myslíme si, že ano
- Faltusovi - ano, pokud máme práci
- Hovorkovi - ano, snaží, ale práce je tady málo
- Kiššovi - ano
- Sámalovi - pokud pracujeme s „bílymi“, tak problémy nejsou
- Čížkovi - ano

5. Jak vnímá majoritní společnost na Broumovsku romskou menšinu?

- Proňkovi - my starší, nemáme problémy, máme tady spoustu kamarádů a naše děti jsou taky v pohodě
- Rykrovi - dnes je to již v pohodě, je už i mnoho smíšených rodin, z toho plyne, že se vzájemně snášíme
- Novákovi - máme přátele i mezi majoritou, tak si myslíme, že nejsou problémy s tím, že by nás brali jako něco horšího; samozřejmě jsou tací, kteří nás nazývají cikány, ale to je normální
- Fedákovi - je pár těch, co se na nás dívají ošklivě, ale myslíme si, že je to v pohodě, berou nás jakou součást místní oblasti
- Sečkárovi - myslíme si, že je to vcelku v pohodě, nemáme problémy s tím, že by na nás „bílí“ byli nějak oškliví
- Faltusovi - po revoluci jsme měli problémy – propouštěli hlavně Romy z práce, ale myslím, že se vše zklidnilo a je to OK; práce není jak pro nás tak pro majoritu
- Hovorkovi - myslíme, že nás vnímají jako ostatní, nejsme problematičtí, tak nemají důvod proti nám něco mít
- Kiššovi - myslíme, že je to v pohodě, nemají důvod nás brát jako vyvrhely, i mezi majoritou jsou špatní lidé
- Sámalovi - myslíme, že nejsou problémy s tím, že by nás lidé vnímali negativně, samozřejmě je to vždy o konkrétní rodině, ale špatná rodina může být jak romská, tak majoritní
- Čížkovi - myslíme, že je to v pohodě

6. Myslíte, že Romové se lépe cítí ve větších městech jako je Pardubice, Hradec Králové, Praha než na vesnicích?

- Proňkovi - to asi záleží na každém z nich, nám to tady vyhovuje
- Rykrovi - těžko říci, Romové jsou skupina, která nechce žít jednotlivě, uzavřená v bytě, potřebují být spolu a tak bychom řekli, že tady je to lepší, máme všichni k sobě blízko, nedovedeme si představit, že bychom bydleli ve městě
- Novákovi - my bychom řekli, že ne; výhodou je tam možná to, že tam je více pracovních příležitostí, ale my Romové chceme být spolu a v menších městech a vesnicích máme k sobě blíže
- Fedákovi - myslíme si, že ne, jsou tam všichni daleko od sebe
- Sečkárovi - možná ano, nikdy jsme v tak velkém městě nebydleli, tak to nedovedeme posoudit
- Faltusovi - určitě to tam je lepší na práci, více příležitostí, jinak bychom tam asi bydlet nechtěli
- Hovorkovi - možná ano, ale my se dobře cítíme tady
- Kiššovi - možná ano, ale nedovedeme si to představit
- Sámalovi - máme příbuzné, co žijí ve větším městě, ale nikdy jsme neřešili, jak se tam cítí; oba jsou zaměstnaní a nestěžující si, že by se jim tam nelíbilo
- Čížkovi - máme příbuzné v Praze a líbí se jim tam, jsou zaměstnaní, ale my bychom se nikdy do tak velkého města nepřestěhovali, jsme spokojeni tady a cítíme se tady dobře

7. Myslíte, že se Romové cítí segregováni na vesnicích a ve velkých městech?

- Proňkovi - proč, tady je to v pohodě
- Rykrovi - tady na Broumovsku nic takového není, ale určitě jsou města jako Ostrava a další, kde jsou Romové mimo majoritu
- Novákovi - určitě ano, píše se o tom a určitě je to špatně, jsme přece jako vy, nechceme být mimo společnost; všichni nejsme špatní

- Fedákovi - někteří to tak určitě vnímají, když mají své „kolonie“ mimo město
- Sečkárovi - asi ano, někdy o tom čtu v novinách nebo o tom říkají v televizi
- Faltusovi - my tady třeba ten pocit nemáme, ale určitě tomu tak je, majorita nechce, abychom žili mezi nimi a tak se nás snaží odsunout mimo
- Hovorkovi - asi ano, ale moc se o to nezajímáme
- Kiššovi - nevíme, sice jsme o tom četli, ale nevíme
- Sámalovi - asi ano, ale tady je to v pohodě; v každém případě je vůči Romům nespravedlivé, aby je „bílí“ vyčleňovali
- Čížkovi - myslíme si, jak v kterém městě a pak možná záleží, jak se Romové chovají, pokud jsou slušní, tak žijí mezi majoritou bez jakýchkoliv problémů

Bydlení

1. Jak vás vnímají sousedé?

- Proňkovi - známe se odmalička, s námi nejsou problémy, tak jsme kamarádi
- Rykrovi - jako běžné sousedy, nemají s námi žádné problémy, tak tady žijeme v poklidu
- Novákovi - sousedka nás nesnáší a dělá nám naschvály, ale nevíme proč, jsme zaměstnaní a nic jí neděláme, asi je tom tím, že jsme Romové
- Fedákovi - někteří nás nemají rádi, vidí v nás lenochy, protože nemáme práci, ale je těžké něco sehnat
- Sečkárovi - docela to jde, neděláme žádné problémy, tak je to v pohodě
- Faltusovi - jsou ti, kteří se s námi kamarádí a pak ti, co nás nemají rádi asi jen proto, že jsme Romové; neděláme žádné problémy, žijeme v poklidu, ale asi tím to neovlivníme, prostě jsme jiní
- Hovorkovi - jestli myslíte, zda se snášíme, tak ano
- Kiššovi - máme samé sousedy Romy, tak nemáme žádné problémy
- Sámalovi - se sousedy se kamarádíme odmalička, tak jsme v pohodě

Čížkovi - nijak se s nimi nebavíme, takže žijeme nějak vedle sebe, převážně tady v domě žije se staršími lidmi, kteří jsou na Romy zvyklí a pokud neděláme problémy, tak si nás nevšímají

2. Vnímáte své bydlení jako horší než mají majoritní sousedé, ale nebo si myslíte, že žijete stejně jako některá majoritní skupina?

Proňkovi - je to stejné, však vidíte, jak žijeme

Rykrovi - tady na Broumovsku je spousta těch, co žijí jako my, tudíž si myslíme, že jsme na podobné úrovni jako někteří majoritní sousedé

Novákovi - máme docela pravidelný příjem a žijeme podobně jako naši majoritní sousedé, myslíme si, že někteří „bílí“ z našeho okolí žijí mnohem hůře, nám to vyhovuje

Fedákovi - jsme nezaměstnaní, bez příjmu, žijeme tak, jak to jde, ale nejsme bezdomovci, myslíme si, že za socialismu by takovýhle problémy neměli; jsou tady v okolí lidé z majority, kteří nemají střechu nad hlavou, to u nás není

Sečkárovi - nebydlíme nijak zvláště, to víte, že někteří z majority žijí lépe, ale i hůře, my jsme spokojeni

Faltusovi - máme domek a jsme spokojeni, myslíme si, že sice někteří sousedé mají lepší bydlení, ale pro nás je důležité, že jsme pospolu

Hovorkovi - určitě někteří sousedi mají lepší bydlení, ale my si nezakládáme na tom, jak bydlíme, ale na tom, že jsme spolu; nepotřebujeme deset místností luxusně zařízených, aby každý z nás byl sám, potřebujeme prostor, kde se všichni sejdeme

Kiššovi - mohli bychom určitě žít lépe, ale myslíme si, že pro nás to není úplně to nejdůležitější jako u majority; sousedi kolem nás jsou na tom podobně, ale jsou samozřejmě i ti, jejichž bydlení je lepší, ale nám to nevádí, stačí nám to, co máme; a pokud se ptáte na období před revolucí, tak to jsme žili podobně, byli jsme zaměstnaní, měli jsme peníze a nejsme žádní Romové, kteří likvidovali vše kolem nás, takže porovnáme-li dobu dnes a před revolucí, bylo to podobné; je však pravdou, že jsme byli děti a

dívaly se na vše kolem nás trochu jinak, spíše to hodnotíme z pohledu našich rodičů

Sámalovi - určitě žijeme hůře než někteří sousedé, chtěli bychom mít pěknou domácnost, vybavení a vše, co k tomu patří, ale nemáme dost peněz, protože není práce

Čížkovi - jsme mladí a chtěli bychom bydlet v hezkém bytě s vybavením jako má některá majorita, ale nemáme na to, a to nás trápí, ale nic s tím neuděláme; Broumovsko je chudý kraj a je složité tady najít práci

3. Je nějaký rozdíl v bydlení za socialismu a nyní?

Proňkovi - ani ne

Rykrovi - moc to posoudit nedovedeme, byli jsme v době revoluce ještě mladí, ale co si vzpomínáme, všichni měli kde bydlet

Novákovi - období socialismu si moc nepamätujeme, ale určitě si vzpomínáme, že nebyli bezdomovci, takže asi měl každý kde bydlet

Fedákovi - myslíme si, že za socialismu měl každý jistotu bydlení a dnes tomu tak není, je spousta těch, co nemají byt, nemají na ubytovnu, je to mnohem horší

Sečkárovi - byli jsme ještě malí, ale co říkají rodiče, tak co se týkalo bydlení, tak to bylo lepší, všichni jak Romové, tak majorita bydleli, nebyli žádní bezdomovci

Faltusovi - nebylo nám v době socialismu tolik let, abychom mohli hodnotit zcela objektivně, ale za socialismu se bydlelo lépe, všichni jsme měli kde bydlet

Hovorkovi - byli jsme malí, k tomu Vám asi nic neřekneme

Kiššovi - před revolucí to bylo lepší, měli všichni bydlení i práci, jak říkají rodiče

Sámalovi - jsme mladí o době před revolucí nic nevíme

Čížkovi - o době před revolucí nic nevíme

4. Vrátili byste se rádi do období před rokem 1989, protože se vám v tomto období bydlelo lépe?

- Proňkovi - asi ano, měli jsme práci, stát se o nás staral, neměli jsme žádné exekuce
- Rykrovi - pokud to nyní posuzujeme třeba z oblasti bydlení, zaměstnání, tak asi ano, nemáme zkušenosti, ale usuzujeme dle informací od okolí
- Novákovi - asi ano i rodiče to říkají, že jsme se měli lépe
- Fedákovi - určitě ano, bylo nám všeobecně lépe
- Sečkárovi - ano, všichni byli zaměstnaní a měli kde bydlet
- Faltusovi - nevíme, neuvažovali jsme nad tím
- Hovorkovi - nedovedeme posoudit
- Kiššovi - nedovedeme posoudit, ale dle názorů a vyprávění těch, kdo jsou starší, tak bychom se rádi vrátili do období socialismu
- Sámalovi - nedovedeme posoudit
- Čížkovi - nedovedeme posoudit

Oblékání

1. Vnímáte stávající způsob vašeho oblékání jako odlišný oproti majoritě?

- Proňkovi - tady všichni nakupují u Vietnamců, nebo v marketech, chodíme skoro všichni stejně oblečení
- Rykrovi - tady na Broumovsku nejsou velké rozdíly v oblékání, je pár těch, co nakupují ve značkových prodejnách třeba v Hradci Králové, ale jinak se všichni oblékáme podobně
- Novákovi - řekli bychom, že v oblékání se moc nelišíme
- Fedákovi - rozdíly v oblékání tady na Broumovsku nejsou moc velké, lidé tady nejsou zas tak bohatí, aby si kupovali drahé oblečení; v čem se asi trochu lišíme je to, že naše oblečení je výraznější
- Sečkárovi - my se oblékáme asi trochu barevněji, ale jinak se moc nelišíme
- Faltusovi - tady se všichni oblékají u Vietnamců, takže se moc nelišíme
- Hovorkovi - velké rozdíly tady nejsou, my si spíše potrpíme na barevnosti oblečení

- Kiššovi - oblékáme se jako všichni ostatní – majorita, takže si myslíme, že rozdíl zde nejsou
- Sámalovi - oblékáme se téměř stejně jako majorita, ne rozdíl tady nejsou, lidé tady nemají moc peněz, tak jsou rádi, že mají na jídlo
- Čížkovi - myslíme si, že se nelišíme

2. Má vliv vaše oblékání na postavení majoritní společnosti?

- Rykrovi - chodíme hezky oblečení, tak si myslím, že tady to nemá žádný vliv, možná ve městě takového odlišení je, jsou tam různé skupiny lidí
- Novákovi - ani ne
- Fedákovi - tady na Broumovsku určitě ne
- Sečkárovi - nemáme s tím žádné problémy, chodíme čistí, není důvod, aby nás odsuzovali nebo vyčleňovali ze společnosti kvůli oblečení
- Faltusovi - určitě ne
- Hovorkovi - nad tím jsme nikdy nepřemýšleli, ale určitě ne
- Kiššovi - ne, snažíme se chodit čistí a upravení a co se týká toho, zda máme nebo nemáme značkové oblečení, tak na to se tady nehraje, ani majorita nemá tolik peněz, aby si kupovali značkové oblečení
- Sámalovi - určitě nemá
- Čížkovi - nemáme pocit, že by se k nám „bílí“ chovali jinak – třeba hůře, všichni nakupujeme ve stejných obchodech
- Proňkovi - nám je to jedno, koupíme si to, na co máme

3. Má vliv vaše oblékání na postavení v romské společnosti?

- Proňkovi - na to si tady na Broumovsku nehrajeme, tady jsou na tom všichni Romové podobně, tohle jsou problémy spíše majoritní společnosti
- Rykrovi - tady na Broumovsku tak velké rozdíly nejsou, aby se Romové různě oblékali nějak výstředně, je tady samozřejmě pár osob, ale jinak velké rozdíly nejsou

- Novákovi - na Broumovsku nějaké rozdíly nejsou, ale co se týká romské společnosti, tak samozřejmě je to jako u majority, že se jednotlivé vrstvy odlišují oblečením
- Fedákovi - mezi Romy jako takovými je rozdíl jako u majority i když se všichni snažíme se obléci hezky, ale každý nemá na to, aby si kupoval drahé oblečení
- Sečkárovi - tady na Broumovsku velké rozdíly v oblékání nejsou a co je jinde neřešíme, to nás nezajímá
- Faltusovi - tady ty rozdíly nejsou tak velké, takže tady můžete vidět oblečený Romy téměř podobně, ale kde jsou Romové bohatí, tak tam ty rozdíly jsou určitě vidět
- Hovorkovi - ale my to neřešíme
- Kiššovi - myslíme si, že někde ve městě nebo tam, kde jsou bohatí Romové je vidět, že mají třeba značkové oblečení, ale tady na Broumovsku jsme všichni podobně oblečení
- Sámalovi - tak nad tím jsme se nikdy nezamýšleli
- Čížkovi - asi ano, ale nás se to netýká, tak to neřešíme

4. Myslíte si, že se značkovým oblečením by vás majoritní společnost brala jako hodnotnější osobu?

- Rykrovi - myslíme, že ne, s některými starousedlíky tady bydlíme léta a náš vztah není o oblečení, ale o tom jací jsme
- Novákovi - myslíme si, že oblečení nemůže ovlivnit vztah majority k Romům, možná vztahy mezi majoritou jsou dány také oblečením
- Fedákovi - nevíme, myslíme si, že to není o oblečení, ale o tom, že jsme Romové
- Sečkárovi - nad tím jsme nikdy nepřemýšleli, ale asi je to o tom, že jsme Romové
- Faltusovi - oblečení asi nemá vliv na hodnotu naší osobnosti ve vztahu k majoritě
- Hovorkovi - asi ne
- Kiššovi - snažíme se chodit stejně oblečení jako majorita, a kdybychom měli značkové oblečení nic by se určitě pro nás nezměnilo

- Sámalovi - myslíme si, že by se nic nezměnilo, to asi nebude o oblečení, ale o vztahu k Romům
- Čížkovi - ne značkové oblečení by určitě nemělo vliv na to, jak se na nás bude dívat majorita
- Proňkovi - asi ne

5. Mezi Romy značkové oblečení nemá žádnou hodnotu?

- Proňkovi - někteří bohatí Romové si kupují značkové oblečení, ale je zbytečně drahé a my na něj nemáme
- Rykrovi - značkové oblečení si někteří Romové kupují, samozřejmě je to dáno jejich postavením ve společnosti Romů, ale my na něj nemáme, tak kupujeme, na co máme
- Novákovi - výše postavení Romové si drahé – značkové oblečení kupují, ale my na něj nemáme a ani nám nechybí
- Fedákovi - Romové, kteří na to mají, si značkové oblečení mohou koupit, ale jedná se spíše o ty, kteří jsou výše postaveni
- Sečkárovi - neuvědomuji si, že bychom někdy řešili značkové oblečení, my spíše nosíme oblečení, které je výrazné a hlavně čisté
- Faltusovi - to jsme nikdy neřešili, ale asi to bude jako u majority, bohatý Rom si určitě kupuje lepší, např. značkové oblečení
- Hovorkovi - nějakou hodnotu bude mít určitě oblečení i pro Romy jako pro majoritu, my chceme být hezky oblečení, ale neřešíme, zda je značkové
- Kiššovi - značkové oblečení určitě nosí ti, co mají peníze, asi jako u majority
- Sámalovi - značkové oblečení je projev toho, že jsou majetní, ale dnes se seženou i napodobeniny značkového oblečení a nikdo to nepozná
- Čížkovi - nevíme, možná ano, nepřemýšleli jsme o tom

6. Co je důležité v oblékání pro Romy?

- Proňkovi - spíše bych Vám řekla, co není důležité, cena, chceme být čisté a necítit se jako chudáci mezi gádži; aby se dětem nesmály ostatní děti např. ve škole

- Rykrovi - barevnost a čistota, aby o nás neříkali lidi, že jsme špinavý
- Novákovi - pestrost a čistota, aby námi okolí nepohrdalo, nezáleží na ceně oblečení
- Fedákovi - čistota a pestrost (hlavně u žen)
- Sečkárovi - pestrost a čistota, na ceně nezáleží
- Faltusovi - hlavně čistota, aby se nás okolí – majorita neštítla a nepoukazovala, hlavně děti ve škole, aby se neodlišovaly
- Hovorkovi - abychom byli čistí a majorita s námi nepohrdala
- Kiššovi - čistota a barevnost
- Sámalovi - čistota, nezáleží na ceně
- Čížkovi - čistota, nevadí nám, že nakupujeme u Vietnamců

7. Myslíte, že majoritní společnost se rozlišuje podle oblečení a lidé s horším oblečením jsou segregováni?

- Proňkovi - to nevíme, zda to tak úplně je, mnozí se snaží chodit ve značkovém zboží, jsou to ti bohatí, tady jich také několik je
- Rykrovi - určitě, bohužel takhle to majorita bere
- Novákovi - ano, třeba bezdomovci
- Fedákovi - myslíme si, že ano, vždyť třeba bezdomovci patří do takové skupiny
- Sečkárovi - ano, již ve škole se s tím můžeme setkat
- Faltusovi - určitě to tak je mezi „bílymi“, třeba děti ve škole
- Hovorkovi - ano, bezdomovci, lidé v azylových domech
- Kiššovi - bohužel je to už u dětí v základní škole, proto se i my snažíme, aby děti byly vždy dobře a čistě oblečeny
- Sámalovi - ano, majorita si potrpí na rozlišení podle oblečení
- Čížkovi - ano, rozlišení podle způsobu oblékání je, a to nejen ve škole, ale již ve školce

Děti

1. Mají pro vás děti prioritní postavení?

- Proňkovi - určitě
- Rykrovi - děti pro nás byly vždy nejdůležitější
- Novákovi - určitě děti jsou pro nás důležité, děláme vše proto, aby žily lépe než my
- Fedákovi - děti jsou to nejlepší, co máme, chceme, aby vystudovaly a měly se dobře
- Sečkárovi - mezi Romy vždy měly děti důležité postavení, starala se o ně celá rodina, to u gádžů není
- Faltusovi - dětem se snažíme dát, co jde, byli bychom rádi, kdyby vystudovaly
- Hovorkovi - u Romů mají děti vždy důležité postavení, téměř každá rodina se snaží jim dát maximum
- Kiššovi - máme děti rádi a chceme, aby vystudovaly a měly se dobře
- Sámalovi - máme dvě děti a pečlivě se o ně staráme a dáváme jim vše, co můžeme, tak je to v romských rodinách nastaveno, jsme jiní než gádžové
- Čížkovi - téměř v každé romské rodině se nejen rodiče, ale i jejich příbuzní, pokud je třeba starají o děti, nikdy bychom jim nenechali ubližovat jako to je u „bílých“

2. Vnímáte budoucnost Vašich dětí jako mnohem jednodušší, protože jim je společnost otevřenější?

- Proňkovi - mělo by to tak být, ale myslíme si, že to tak jednoduché nebude, gádžové nám moc nerozumí; nedovedou nás pochopit, chtějí, abychom byli jako oni, a to my nikdy nebudeme; chceme zachovat alespoň nějaké kulturní zvyky, které jsou jiné než ty vaše
- Rykrovi - bylo by to bezva, kdyby i naše děti měly možnost se dostat do majoritní společnosti, ale prozatím nemáme pocit, že život dětí je lepší, ale třeba se vše změní
- Novákovi - asi se to pěkně říká, ale budou mít skutečně naše děti život jednodušší, je pravdou, že i tady je centrum, které se věnuje Romům, uvidíme
- Fedákovi - třeba to budou mít lepší, ale moc tomu nevěříme
- Sečkárovi - nevíme, zda to tak vnímáme, ale byli bychom rádi, kdyby tomu tak bylo

- Faltusovi - je pravdou, že romské děti mají možnost třeba tady v tom romském centru se rozvíjet, což je pro ně důležité, aby si uvědomily, že je společnost pomíjí a nejsou segregovány
- Hovorkovi - určitě se to zlepšilo, dnes máme tady v Broumově společnost Romodrom, kde nám poradí, to dříve nebylo, děti tam mohou chodit se realizovat jako je např. hraní na hudební nástroje apod.
- Kiššovi - asi ano, myslíme, že se i tady na Broumovsku vztah a možnosti Romů zlepšili, a to jsme rádi
- Sámalovi - my jsme mladí a děti máme malé, tak to prozatím zas tak neřešíme a asi nevnímáme, ale to víte, že kdyby se situace zlepšila, tak bychom byli rádi, kdyby se naše děti měly lépe
- Čížkovi - všude se o tom mluví, ale jestli to jednou budou mít naše děti lepší, to si myslíme, že nikdo neví, uvidíme; v každém případě bychom byli rádi

3. Myslíte si, že vzdělané romské děti budou mít větší možnosti v zaměstnání a třeba i v podnikání?

- Proňkovi - moc bychom si to přáli, chtěli bychom, aby se měly dobře
- Rykrovi - možná někde ve městech ano, ale tady na Broumovsku je tak málo práce, že asi těžko
- Novákovi - byli bychom rádi, kdyby naše děti vystudovaly nějakou školu a mohly třeba podnikat, jen nevíme tady na Broumovsku, zda by se uživily; je tady málo práce
- Fedákovi - určitě ano, pokud však bude kde zaměstnat a v čem podnikat, s prací je to tady hrozné
- Sečkárovi - bylo by to bezvadné, kdyby naše děti měly větší možnosti v práci
- Faltusovi - my se snažíme, aby naše děti měly jednou nějaké vzdělání, učí se docela dobře, tak doufejme, že to vyjde a budou na tom lépe než my
- Hovorkovi - našemu staršímu synovi se nepodařilo dostudovat, ale přes léto pracuje; mladší děti snad vystudují, ale jestli jim vzdělání pomůže při hledání práce, to asi těžko, je tady málo příležitostí a jsme Romové a ty všude neberou

- Kiššovi - uvidíme, dcera se dostala na školu a snad sežene místo; podnikat určitě nebude, to ani nechceme
- Sámalovi - Petr – otec: jsem vyučený a práci v zimě mám, protože se snažím pracovat a nevytvářím problémy, ale ne každý zaměstnavatel chce Romy; nevím, zda majorita bude do budoucna taková, že jim nebude vadit, že jsme Romové a nebude nás házet do jednoho pytle – jako že jsme všichni špatní, ale doufejme, že naše děti se budou mít dobře a vzdělání jim k tomu jen přispěje
- Čížkovi - moc tomu nevěříme, že vzdělání našim dětem pomůže, uvidíme

4. Myslíte si, že umíst'ování romských dětí do ústavu je vyšší než majoritních rodin?

- Proňkovi - děti Romů by se určitě tak často nemusely dávat do ústavů, ale gadžové to nechápou, že u nás není pro děti rodina táta, máma, ale to celé příbuzenstvo
- Rykrovi - myslíme si, že romské děti jsou umíst'ovány stejně jako majority, Romové se snaží o své děti starat nejen jako rodina, ale i celé příbuzenstvo
- Novákovi - možná si majorita myslí, že ústavy jsou plné romských dětí, ale určitě to tak není, je tam i hodně dětí gadžů
- Fedákovi - myslíme si, že ne; dnes je hodně i dětí majoritních rodin, které jsou v ústavech
- Sečkárovi - nevíme
- Faltusovi - dříve asi bylo více Romů, ale dneska si myslíme, že je to tak napůl
- Hovorkovi - my nikoho kolem nemáme v ústavu, tak jsme se o to ani nezajímali
- Kiššovi - nevíme, ale myslíme si, že je to tak napůl s majoritou
- Sámalovi - nevíme
- Čížkovi - myslíme si, že Romové se snaží o své děti postarat, tak není Romů více v ústavech než majoritních

5. Znáte nějakou romskou rodinu, které byly odebrány děti do ústavu?

- Proňkovi - jo, už jsme to tady zažili, chudáci děti

- Rykrovi - jsou tady na Broumovsku takové rodiny, to víte, nejsou tady Romové jen vzorní
- Novákovi - jedněm příbuzným odebrali děti, bylo to hrozné a my bychom to nechtěli zažít, je to moc nepříjemné pro rodiče i děti
- Fedákovi - jednu rodinu známe z Náchoda, byli hrozní, nepracovali ani se o děti nestarali, pro děti to bylo asi lepší
- Sečkárovi - žádnou rodinu neznáme
- Faltusovi - tady v Broumově jsou rodiny, kterým byly děti odebrány, rodiče nepracují a o děti se nestarali
- Hovorkovi - neuvědomujeme si, že bychom někoho znali, ale určitě i tady v Broumově jsou Romové, kterým byly děti odebrány
- Kiššovi - ani ne
- Sámalovi - nikoho neznáme, ale musí to být nepříjemné, nedovedeme si představit, že by nám vzali děti, děláme vše, aby se měly dobře a nikdy nic tak ošklivého nemusely zažít
- Čížkovi - známe jednu rodinu, co jim vzali děti, ale žili hrozně, tak se ani nedivíme

6. Myslíte si, že pro integraci dětí do společnosti děláte maximum?

- Proňkovi - myslíme, že ano
- Rykrovi - ano
- Novákovi - snažíme se
- Fedákovi - ano
- Sečkárovi - ano
- Faltusovi - ano
- Hovorkovi - ano
- Kiššovi - snad ano
- Sámalovi - ano
- Čížkovi - ano

Tradice

1. Dodržujete nějaké romské tradice?

- Proňkovi - například úmrtí v rodině, kdy se sejde rodina, známí a každý něco přinese; na stůl se dá fotka zemřelého a zapálí se svíčka a hlídá se jeho duše, mluví se o zesnulém; to trvá 3 dny a 3 noci – nazýváme tento obřad VARTOVÁNÍ
- Rykrovi - jedním s takových obřadů, co dodržujeme je při narození dítěte, kdy se na ručičku dítěte dává červená mašlička, aby děcko někdo neuhranul, říkáme, že děcko dostalo ZOČ; proto také Romové tíhnou k bohu a dělají křtiny, aby dítě bylo pokropeno svččenou vodou
- Novákovi - o Vánocích musí být vždy jeden talíř navíc pro nečekanou návštěvu a v uplynulém roce i pro zesnulého. Kromě běžných pokrmů se dělají romská jídla jako je třeba GOJA, což je bramborákové těsto ve střívku, které se nejdříve vaří ve vodě a poté se peče v troubě; dalším takovým jídlem jsou Bobalky, což jsou malé buchtičky, které se spaří vodou, sypou se mákem a cukrem
- Fedákovi - jedna z tradic je třeba druhý svátek vánoční je VYNČOVÁNÍ, to spočívá v tom, že rodina chodí blahopřát; tato tradice se podobá u vás svátku, kdy chodí Tři králové
- Sečkárovi - my bychom vám mohli třeba říci, jakou tradici máme, když je svatba, to si ženich přijde pro nevěstu s hudbou a žádá rodiče o ruku jejich dcery; ženich a nevěsta pokleknou a rodiče jim dají svolení – nazývá to MANGA VIPEN
- Faltusovi - jedna z tradic, která se dochovala je podávání čočkové polévky na nový rok, nesmí se jíst nic co má křídla, aby nám neuletělo štěstí, myjí se ruce penězi (mincemi), aby se jich držely peníze; nevěší se prádlo a nevysypává se koš.
- Hovorkovi - do svatby nespí jeden partner v rodině druhého, příbuzní na svatbě nepředávají dary, ale peníze
- Kiššovi - tradice dodržujeme třeba při svatbě, úmrtí

- Sámalovi - stále se ještě dodržují tradice při úmrtí
Čížkovi - rodiče dodržují tradice třeba o Vánocích, ale my už tolik ne

2. Zajímají zvyklosti, které dodržujete vaše majoritní sousedy známé?

- Proňkovi - ani ne
Rykrovi - ani ne, spíše někdy přijde někdo z majority, jako jste Vy a vyptává se
Novákovi - ne
Fedákovi - ne
Sečkárovi - ne
Faltusovi - ne
Hovorkovi - ne
Kiššovi - ne
Sámalovi - ne
Čížkovi - ne

3. Mluvíte o tradicích mezi majoritou?

- Proňkovi - snad ani ne, jim je to jedno, pokud se jich to netýká
Rykrovi - ne, proč, když se nikdo nezajímá, proč bychom naše tradice vnucovali, jsou naše a ne majority
Novákovi - ne, proč bychom jim něco vnucovali
Fedákovi - jen pokud mají zájem, jinak ne, a to se zas tak často nestává, že by se někdo o naše tradice zajímal
Sečkárovi - ne
Faltusovi - ne, jen pokud má někdo z majority zájem a těch moc není
Hovorkovi - ne, proč
Kiššovi - pokud to nikoho z majority nezajímá, tak nic neříkáme
Sámalovi - ještě se nám nestalo, že by se někdo zajímal
Čížkovi - ne, jsme mladí a z mladých majoritních lidí to nikoho nezajímá

4. Stalo se vám někdy, že někoho z majority zaujala nějaká vaše tradice a dodržuje ji také?

- Proňkova - pokud tradice gadžu zajímá, tak se jen zeptá jako Vy, a to je vše
- Rykrovi - dnes je již méně Romů, kteří dodržují všechny tradice a co se týká gadžů, tak třeba některé to zajímá, ale určitě je nedodržují
- Novákovi - tradice se ke gadžům dostanou tak, že jsou manželství Rom a gadža a tam se s některými tradicemi setkávají gadžové a dodržují je proto, protože žijí s Romy
- Fedákovi - lidé jsou spíše zvědaví, ale že by dodržovali naše tradice, to těžko, nesetkali jsme se s tím
- Sečkárovi - nesetkali jsme se s tím
- Faltusovi - myslím, že to nikoho kolem nás zas tak nezajímalo, spíše jsou tací jako Vy, že se ptají, a jinak ne
- Hovorkovi - to asi ne, jedině když si vezme Rom gadžu, tak pak se tradice trochu smísí, ale je to dané soužitím těch dvou a dnes to snad není tak, že pokud je Rom muž, tak se dodržují romské tradice, dnes je to asi na domluvě nebo na rodině; samozřejmě některé tradice Romů se dodržují jako je třeba pohřeb, svatba apod.
- Kiššovi - nesetkali jsme se s tím
- Sámalovi - tradice se třeba dodržují ve smíšených rodinách, ale že by někdo z gadžů chtěl dodržovat tradice Romů, to nevíme
- Čížkovi - lidé jsou spíše zvědaví, ptají se třeba jako Vy, ale nějaké dodržování, to asi ne